

Analiza stanja turizma općine Pakoštane

SVEUČILIŠTE U RIJEKI UNIVERSITY OF RIJEKA
FAKULTET ZA MENADŽMENT U TURIZMU I UGOSTITELJSTVU
FACULTY OF TOURISM AND HOSPITALITY MANAGEMENT
OPATIJA, HRVATSKA CROATIA

Impresum

Izvoditelj

*Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu
Sveučilište u Rijeci*

Naručitelj

Turistička zajednica općine Pakoštane

Istraživački tim

*prof. dr. sc. Dora Smolčić Jurdana - voditeljica projekta
doc. dr. sc. Daniela Soldić Frleta – izvršna voditeljica projekta
Romina Agbaba mag. oec.*

Fotografije

*Turistička zajednica općine Pakoštane
Autori studije*

Srpanj, 2020.

Sadržaj

Uvod	1
1. Obilježja općine Pakoštane	2
2. Turizam općine Pakoštane	12
2.1. Turistička ponuda.....	13
2.1.1. Smještajni kapaciteti.....	13
2.1.2. Manifestacije.....	19
2.1.3. Sport i rekreacija.....	23
2.1.4. Matrica proizvoda.....	25
2.2. Turistička potražnja.....	27
2.2.1. Turistički promet.....	27
2.2.2. Emitivna tržišta.....	32
3. Stavovi lokalnog stanovništva	34
4. SWOT analiza turizma općine Pakoštane	45
Zaključak	49
Bibliografija	51

Uvod

Analiza stanja turizma općine Pakoštane predstavlja polazišnu osnovu za daljnje planske i razvojne aktivnosti koje se vezuju za turizam ovog područja. Metodologija izrade uključivala je u pojedinim fazama predstavnike različitih dionika lokalne zajednice općine Pakoštane: od stanovništva, nositelja vlasti, predstavnika turističke zajednice i drugih. Analiza stanja turizma obuhvaćala je postupak koji uključuje analizu općih značajki općine Pakoštane njenih specifičnosti kao i analizu turističke ponude i potražnje općine. Posebna je pažnja posvećena analizi stavova dionika koji žive i rade u općini Pakoštane jer su upravo oni najznačajniji nositelji njenog razvoja.

1. Obilježja općine Pakoštane

Općina Pakoštane je dalmatinsko priobalno područje prepoznatljivo po mediteranskom načinu života, bogatoj slanoj i slatkoj vodi, arhipelagu otoka i otočića, plodnom zaleđu, izvorima te vidikovcima. Trg s glavnom crkvom, ulice, kafići, plaže i turisti, samo su neke od zanimljivosti koje pruža ovaj Pakoški kraj.¹

Površine od 178,975 km², općina Pakoštane nalazi se na krajnjem jugoistočnom dijelu Zadarske županije, kao jedna od većih jedinica lokalne samouprave, s ukupno 5% kopnene površine županije.² Kao županijska granica između Zadarske i Šibensko-kninske županije, na sjeverozapadu graniči s Biogradom na Moru, dok je na jugozapadu morem odvojena od Općine Tkon. Sjeverna granica dodiruje područje grada Benkovca i općine Polača.³ Općina obuhvaća naselja: Pakoštane, Drage, Vrana i Vrgada.⁴ U okolici otoka Vrgada nalazi se 13 otoka

i/li otočića te tri manje nadmorske tvorevine: Kamičić (1.200 m²), Kamičić /od Kozine/ (963 m²) i Lončarić (562 m²).

U neposrednoj blizini Pakoššana nalaze se gradovi Zadar, kao sjedište hrvatske kulture i povijesti, Biograd na moru i Šibenik, poznat po katedrali Sv. Jakova koja je na UNESCO-vom popisu svjetske baštine. Na ovom području postoje ostaci antičkog naselja, ispod groblja i uz more, zatim temelji rimske vile te u moru vidljivi ostaci rimskoga lukobrana. Uz navedeno, posebnu atraktivnost predstavlja i neposredna blizina nacionalnih parkova i parkova prirode.

Općinu Pakoštane karakterizira blaga sredozemna klima s prosječnom godišnjom temperaturom od 15,4 °C. Ljeta su topla i suha, dok su zime blage i vlažne. Prevladava tipičan mediteranski biljni pokrov, a samo područje odgovara prijelaznom prostoru eumediteranske i submediteranske zone. Najzastupljeniji je dalmatinski tip obale s reljefnim strukturama i otocima u kojem dominira geomorfološko obilježje Vrane s Vranskim poljem.

¹ Turistička zajednica općine Pakoštane (2014). *Općina Pakoštane (Pakoštane, Drage, Vrgada, Vrana)* – brošura Kao na dlanu

² Općina Pakoštane (2018). *Plan gospodarenja otpadom općine Pakoštane za razdoblje od 2017. – 2022. godine*

³ Općina Pakoštane (2017). *Program ukupnog razvoja općine Pakoštane 2016. – 2020.*

⁴ Općina Pakoštane. <http://www.opcina-pakostane.hr/> (08.06.2020.)

Demografija

Prema popisu stanovništva iz 2011., na području općine Pakoštane registrirano je 4.123 stanovnika, što predstavlja 2,43% stanovništva Zadarske županije, odnosno 0,10% od ukupnog broja stanovnika Republike Hrvatske. Prosječna gustoća naseljenosti je 49 stanovnika/km².⁵

Analizirajući razdoblje 2001.-2011., može se vidjeti da se broj stanovnika u općini Pakoštane povećao za 6,15%, u Zadarskoj županiji za 4,20%, dok se u Republici Hrvatskoj smanjio za 3,44% u 2011. u odnosu na 2001. godinu.

Od ukupnog broja stanovnika u 2011. godini, 48,63% predstavlja žensku, a 51,37% predstavlja mušku populaciju. S obzirom na dobnu strukturu stanovništva općine Pakoštane, najveći broj spada u skupinu radno sposobnog stanovništva (20-64), i to 58%, zatim 26% u skupinu od 0-19 godina, a najmanji broj stanovnika pripada skupini starijih od 65 godina, točnije njih 16%.

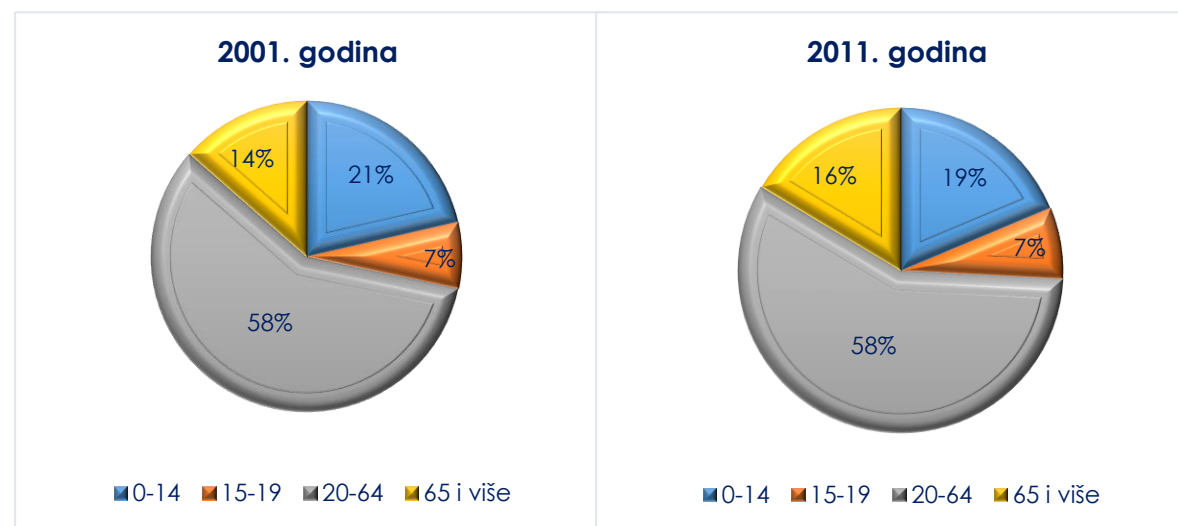
⁵ Općina Pakoštane (2018). Procjena ugroženosti od požara i tehnoloških eksplozija

Tablica 1. Broj stanovnika općine Pakoštane, Zadarske županije i Republike Hrvatske u 2001. i 2011. godini

Prostorna jedinica	2001.	2011.
Općina Pakoštane	3.884	4.123
Zadarska županija	162.045	170.017
Republika Hrvatska	4.437.460	4.284.889

Izvor: obrada prema Državnom zavodu za statistiku Republike Hrvatske (2002/2012). Popis stanovništva 2001. i 2011.

Grafikon 1. Starosna struktura stanovništva općine Pakoštane 2001.-2011. godine

Izvor: obrada prema Državnom zavodu za statistiku Republike Hrvatske (2002/2012). Popis stanovništva 2001. i 2011.

Starosna struktura stanovništva na području općine Pakoštane u 2011. godini je nepovoljnija od 2001. godine, zbog toga što je veći udio stanovništva grupacije od 65 godina i više. Tako je u 2001. godini 14% stanovništva pripadalo grupi 65 i više, dok toj istoj grupi u 2011. godini pripada 16% stanovništva. Istodobno, dok se bilježi rast starijeg stanovništva, pada broj stanovnika koji pripadaju grupi 0-14, a skupina 15-19 godina ostaje nepromijenjena.

Ukoliko se uspoređuje broj stanovnika po naseljima u 2001. i 2011. godini, može se vidjeti da porast stanovništva bilježe sva naselja, s prosječnim godišnjim stopama rasta: Pakoštane 3,69%, Drage 10,93%, Vrana 9,12% i Vrgada 2,89%.

Analizirajući obrazovnu strukturu stanovništva, može se vidjeti da najveći udio ima završenu srednju školu, odnosno oko 50% od ukupnog

stanovništva starijeg od 15 godina. Slijede stanovnici koji su završili osnovnu školu (25%) te 8% visoko obrazovanog stanovništva. Znakovito je kako u općini Pakoštane, 3,28% stanovništva ima završen sveučilišni studij, u Zadarskoj županiji udio stanovništva sa završenim sveučilišnim studijem iznosi 8,67% dok na razini Republike Hrvatske je još i viši - 9,69%.⁷

U Pakoštanima trenutno ima 56 registriranih poduzeća i 169 obrta. Sukladno popisu, u kategoriji poduzeća prevladavaju društva s ograničenom odgovornošću za trgovinu, ugostiteljstvo, turizam i usluge, dok je u drugoj kategoriji najviše trgovinskih i ugostiteljskih obrta, prijevoznčkih obrta, obrta za morski ribolov te obrta za ugostiteljstvo i turizam.⁸ Tome ide u prilog činjenica da je prema Popisu 2011., najveći dio stanovništva ovog područja zaposlen u razredu I *Djelatnost pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane* (17,49%) te u razredu G *Trgovina na veliko i malo, popravak motornih vozila i motocikala* (16,42%).⁹

⁷ DZS (2012). *Popis stanovništva 2011.*

⁸ Općina Pakoštane. <http://www.opcina-pakostane.hr/> (18.07.2020.)

⁹ DZS (2012). *Popis stanovništva 2011.*

Strateški dokumenti u funkciji razvoja turizma Općine Pakoštane

Analiza stanja turizma nekog područja, uz opća obilježja, demografiju, gospodarstvo uključuje i strateške dokumente, koji su ključni u procesu planiranja i predviđanja daljnjeg, budućeg stanja turizma:

- Županijska razvojna strategija Zadarske županije 2016. – 2020.¹⁰
- Glavni plan razvoja turizma Zadarske županije 2013. – 2023.¹¹
- Lokalna razvojna strategija 2014.-2020.¹²
- Program ukupnog razvoja općine Pakoštane 2016. – 2020. (PUR)¹³

Svi navedeni strateški dokument u Pakoštanima prepoznaju izniman potencijal kojeg je u narednim godinama potrebno turistički valorizirati, ističući važnost unapređenja ponude, produljenja sezone te razvoj specifičnih oblika turizma te poštujući načela održivosti.

¹⁰ Zadarska županija (2016). *Županijska razvojna strategija Zadarske županije 2016. – 2020.*

Županijska razvojna strategija Zadarske županije 2016.-2020.

- temeljni dokument strateškog planiranja društveno-gospodarskog razvoja županije
- cilj je razviti i promicati konkurentno gospodarstvo utemeljeno na znanju i inovacijama, zatim učinkovito korištenje resursa, zeleni razvoj i visoka zaposlenost
- promiče daljnji razvoj Pakoštana u skladu s načelima održivog razvoja

Glavni plan razvoja turizma Zadarske županije 2013.-2023.

- glavni strateški razvojni dokument u pogledu daljnjeg turističkog razvoja županije, prema kojem bi općina Pakoštane trebala:
- iskoristiti nautičke potencijale
- unaprijediti strukturu smještajnih kapaciteta - izgradnja butik-obiteljskih hotela
- unaprijediti ponudu u kampovima uvođenjem dodatnih sadržaja

Lokalna razvojna strategija 2014.-2020.

- dokumentom se potiče stvaranje novih razvojnih mogućnosti kroz inovativne i razvojne programe te se ujedno podiže svijest o uspostavi međusobne suradnje lokalnih razvojnih dionika u procesu planiranja, pripreme i provedbe strateškog razvoja
- uključenost Pakoštana u Lokalnu akcijsku grupu (LAG) „Laura“ ima za cilj poboljšanje ponude u mjesecima prije i nakon sezone, posebno u području ruralnog turizma

Program ukupnog razvoja općine Pakoštane 2016. – 2020. (PUR)

- temeljni strateški dokument razvoja općine Pakoštane
- naglasak je na održivom lokalnom razvoju općine, temeljenom na unapređenju komunalne, gospodarske i društvene infrastrukture te poboljšanju kvalitete života lokalnog stanovništva
- ističe se potreba za unapređenjem i diverzificiranjem ponude u općini, razvojem specifičnih oblika turizma, s naglaskom na zaštiti okoliša i korištenjem obnovljivih izvora energije

¹¹ Razvojna agencija Zadarske županije (2013). *Glavni plan razvoja turizma Zadarske županije 2013. – 2023.*

¹² Zadarska županija (2013). *Lokalna razvojna strategija 2014.- 2020.*

¹³ Općina Pakoštane (2017). *Program ukupnog razvoja općine Pakoštane 2016. – 2020.*

Atraktivna područja prirode

Općina Pakoštane smještena je u središtu jadranske obale, između mora i Vranskog jezera te je okružena s pet nacionalnih parkova (Paklenica, Kornati, Plitvička jezera, Slapovi Krke, Sjeverni Velebit) i dva parka prirode (Telašćica i Vransko jezero). Najpoznatija prirodna atrakcija ovog područja je Vransko jezero, proglašeno parkom prirode 21. 7. 1999. godine, kao mjesto netaknutih prirodnih staništa ptica vodarica, s izvorima pitke vode, osebujnih specifičnosti i bio raznolikosti.

¹⁴ Općina Pakoštane (2018). *Procjena ugroženosti od požara i tehnoloških eksplozija*

Od 2. veljače 2013. godine, Park prirode Vransko jezero nalazi se i na popisu svjetski važnih močvara, kao najveće prirodno, stalno vodeno tijelo u Hrvatskoj, od iznimne važnosti za brojne ugrožene i u Europi rijetke vrste ptica. Trećina njegovog teritorija pripada ekološkoj mreži Europske unije – Natura 2000. Specifičnost se ogleda u njegovom položaju paralelno s morskom obalom, odnosno u karakteristikama, budući se je to krško polje ispunjeno vodom. Obzirom na razinu svjetskog mora, Vransko jezero je kriptodepresija (-4 m), površine 30,2 km², dužine 13,6 km te širine 1,4 – 3,4 km.¹⁴

Područje Vranskog jezera pripada mediteranskom tipu klime, s blagim i kišovitim zimama te suhim i vrućim ljetima. Ovakav tip klime se naziva i "klimom masline", koju obilježava vegetacija vazdazelenih šuma hrasta crnike s makijama, garizima, travnjacima i sličnom. Od flore se još ističu šume alepskog bora, trščaci (na području Ornitološkog rezervata), šikare, dračici te suhi travnjaci (na plitkim karbonatnim tlima s dominantnim travama i grmićima, posebno na području brda Crnogorke kraj sela Vrana). Vodena i vlažna močvarna staništa izrazito su važna u pogledu očuvanja bio raznolikosti te se na njima nalazi velik broj ugroženih i osjetljivih biljnih i životinjskih vrsta. U samom jezeru prisutne su prave vodene biljke koje žive potpuno potopljene ili imaju plivajuće dijelove na površini vode. Njih 95 je zakonom zaštićenih te 51 zakonom strogo zaštićenih. Neke od zanimljivijih biljaka su: krocanj, Ilirska perunika, lopoč i mješinka. Obzirom na faunu, ovdje obitavaju brojne vrste puževa, školjkaša, pauka, leptira, vretenaca, zatim slatkovodne i morske vrste riba, vodozemaca, gmazova i sisavaca.¹⁵

Pored Vranskog jezera, specifičnost je i postojanje još triju područja u općini: otok, obalni dio i zaleđe. Iznimno je značajno istaknuti takvu raznolikost, budući su dva obalna mjesta (Pakoštane i Drage), jedan otok (Vrgada) i zaleđe (Vrana). Obala Pakoššana obuhvaća 5 otoka u kategoriji Mali, povremeno nastanjeni i nenastanjeni

¹⁵ obrada prema www.pp-vransko-jezero.hr (10.06.2020.)

otoci i otočići: Sv. Justina, Veli škoj, Žavinac veliki, Žavinac mali i Babuljaš.¹⁶ Prostor općine prostire se preko aluvijalne zaravni Vranskog bazena zajedno s pripadajućim naseljem prema obali Jadranskog mora na kojemu su smješteni centar općine i naselje Drage te pripadajući pojas obalnog mora s otocima: Vrgada, Murvenjak, Oblun, Šipnata, Kozina i nizom manjih otočića, hridi i grebena.

Osim brojnih šljunčanih, pješćanih, kamenitih, uređenih ili divljih plaža, kao značajnog turističkog resursa na kojem se temelji cjelokupna turistička ponuda, na području cijele Zadarske županije, pa tako i općine Pakoštane, postoje prostori koji su zahvaljujući svojim geomorfološkim, biološkim i krajobraznim posebnostima pod određenim stupnjem zaštite. Zaštićena područja prirode turistički su valorizirana te predstavljaju važan

razvojni resurs i osnovu za unaprjeđenje turističke ponude ovog područja.

Antropogene atrakcije općine Pakoštane

Kao posjed zadarskog plemića Karnarutića, Pakoštane su nastale u 15. stoljeću. Provalom Turaka nestaje selo Zablaće u zaleđu, a stanovnici bježe u Pakoštane koje se utvrđuju kao zbijeg. Stari dio mjesta tipične je pučke arhitekture, zbijenog tipa u formi nepravilnoga

kvadrata. Glavna ulica – *bužak* prolazi jezgrom te ima tragove kamenog opločenja.

Od kulturnih znamenitosti potrebno je istaknuti arheološki lokalitet *Crkvine*, smješten na zapadnoj obali Parka prirode Vransko jezero i značajan po iskopinama crkve Sv. Marije (oko 800. te godine za vrijeme kneza Branimira). Isti se nalazi uz cestu od Pakoštana prema Vrani. Radi se o jednobrodnoj crkvi s polukružnom presvođenom apsidom, koja je uz pročelje imala zvonik. S južne i sjeverne strane ističe se zidana grobnica čija je unutrašnjost ožbukana i oslikana crvenim templarskim križevima na bijeloj podlozi. Uokolo crkve nalazi se nekropola (dosad istraženo 76 grobova) koja datira iz razdoblja od 13. do 15. st. Posebnost predstavlja zidana grobnica uz južno pročelje crkve od fino klesanih kamenih blokova povezanih željeznim spojkama, na kojima su očuvani utori za nasad romaničkih mramornih stupića. U grobu su otkrivena tri bizantska zlatnika Romana III. Argira iz 11. stoljeća te olovni pečat – bule pape Hadrijana IV. iz 12. stoljeća (1154. – 1159.) ispod ukopa u grobu.¹⁷¹⁸

¹⁶ Hrvatski hidrografski institut. Mali, povremeno nastanjeni i nenastanjeni otoci i otočići (MPNNOo)

<http://www.hhi.hr/projects/viewproject/8> (02.07.2020.)

¹⁸ obrada prema <http://www.unizd.hr/portals/42/dokumenti/arheolozi.pdf> (08.06.2020.)

Crkva Sv. Nediljice svetište je u Vrani, posvećeno ranokršćanskoj mučenici sv. Nediljici. Kao dio sakralne graditeljske baštine, podignuta je 1904. godine, a dograđena 30 godina nakon. To je jednobrodna građevina pravokutnog tlocrta dimenzija 18 x 7 m, s kvadratnom apsidom te zvonikom od dva zvona.¹⁹ U istom mjestu, u blizini Maškovića hana, nalazi se i srednjovjekovna utvrda *Stari grad Vrana (Gradina)*, odnosno ostaci starog grada Vrane, koja je od 11. do 14. st. bila sjedište velike crkvene i svjetovne moći. U njoj se čuvala hrvatska kraljevska kruna i ostale dragocjenosti, poput ostataka gotičke crkve svete Katarine i glavnih obrambenih kule ove utvrde.

Najveći spomenik turskog graditeljstva u Hrvatskoj i najzapadnija građevina osmanlijske arhitekture je ljetnikovac i rezidencija zapovjednika turske vojske, vezira Jusufa Maškovića. Maškovića han pripada profanoj graditeljskoj baštini, kao najznačajnija turska građevina iz 1644./45. godine.

Reprezentativnosti i monumentalnosti hana doprinosi kvalitetno klesani kamen od kojeg je sačinjena. Obuhvaća dva velika dvorišta na čijim su rubovima zgrade. Ulazna kapija u osi građevine naziva se „kula“, i to je jedini ulaz u han, dok je u osi s kulom unutar dvorišta šedrvan rastvoren lukovima islamske tipologije. Sredstvima Europske unije han je obnovljen te danas raspolaže kapacitetom od 14 soba, 2 apartmana, restoranom, suvenirnicom, upravnom zgradom, muzejom i wellnessom.²⁰

¹⁹ obrada prema

<https://www.zadarskanadbiskupija.hr/?p=4004>
(08.06.2020.)

²⁰ obrada prema <https://www.maskovicahan.hr/hr> (08.06.2020.)

Župna trobrodna Crkva Uzašašća Gospodinova sagrađena je 1907. godine na trgu u Pakoštanima, na ostacima stare crkve sa šest oltara te slikom Uzašašća i svetohraništa na glavnom oltaru.

Crkva sv. Justine na istoimenom otočiću, sagrađena još 1794. godine na ostacima stare crkve uz groblje. Misa se u njoj slavi dva puta godišnje (Svi Sveti, Sveta Justina), a ljeti služi kao prostor za kulturna događanja.

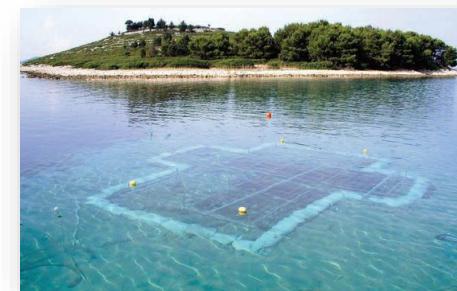

Na mjesnom groblju u uvali Pocriква u Vrgadi, smještena je Crkviца Sv. Andrije iz 9. stoljeća. Jednbrodna crkva iz razdoblja romanike (11. st.) smještena je na mjesnom groblju, kao uzdužna građevina s polukružnom apsidom na istočnoj strani. Prostor broda je presvođen bačvastim svodom i masivnim stupovima podijeljen na tri traveja, a pokrov nad crkvom i apsidom je od kamenih ploča.

Prema legendi, na tom je mjestu more iznjedrilo drveni kip bizantskog sveca Andrije te su u čast tomu Vrgadini podigli crkvicu, a kip postavili na oltar. Danas je Sveti Andrija zaštitnik ribara na Vrgadi. Na otoku se nalazi i Kapelica Gospe od Zdravlja, kao jedina u potpunosti sačuvana građevina u Kontovu palacu (ljetnikovac obitelji Damiani). Uz kapelicu i sliku Gospe s Djetetom, vezana je legenda o moćima Majke Božje.²¹

Sjeveroistočno od otočića Veli Školj prema luci Pakoštane, na 2 metra dubine nalaze se ostaci drvene konstrukcije kasnoantičkog broda. Dužina njegove konstrukcije na željeznim čavlima iznosi 7 metara i 6,5 metara širine, ukupne površine oko 40 m². U okolici su pronađeni ulomci keramike i drugog pokretnog materijala iz istog doba.²²

²¹ Turistička zajednica općine Pakoštane. <https://www.pakoštane.hr/hr/vodic/kulturna-bastina> (07.06.2020.)

²² Turistička zajednica općine Pakoštane (2014). *Općina Pakoštane (Pakoštane, Drage, Vrgada, Vrana)* – brošura Kao na dlanu

Popis kulturnih dobara na području Općine Pakoštane prema Registru kulturnih dobara Republike Hrvatske broji osam subjekata s pravnim statusom zaštićeno kulturno dobro (Tablica 2). Kulturno – povijesna cjelina Pakoštane je prema vrsti nepokretno kulturno dobro - kulturno – povijesna cjelina, dok su sva ostala kulturna dobra prema vrsti klasificirana kao nepokretno kulturno dobro – pojedinačno. Prema klasifikaciji kulturnih dobara, pod arheološku baštinu ubrajaju se Arheološki lokalitet Crkvina, Novovjekovni brodolom, Ostaci antičke arhitekture, Arheološko nalazište gradina Samograd te Templarska gradina. Maškovića han klasificirana je kao profana graditeljska baština, dok sakralnu čine Crkva Sv. Nediljice i Crkva Sv. Andrije.

Tablica 2. Popis kulturnih dobara na području općine Pakoštane prema Registru kulturnih dobara Republike Hrvatske

Mjesto	Naziv
Pakoštane	Kulturno – povijesna cjelina Pakoštane
Pakoštane	Arheološki lokalitet Crkvina
Pakoštane	Novovjekovni brodolom
Pakoštane	Ostaci antičke arhitekture
Vrana	Arheološko nalazište gradina Samograd
Vrana	Crkva Sv. Nediljice
Vrana	Maškovića han
Vrana	Templarska gradina
Vrgada	Crkva Sv. Andrije

Izvor: obrada prema Ministarstvu kulture Republike Hrvatske. Registar kulturnih dobara. <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6212> (10.06.2020.)

U ostaloj turističkoj ponudi, u pogledu gastronomije, općina Pakoštane u ponudi ima mnoge restorane, konobe, picerije, kafiće, barove i ostale ugostiteljske objekte. Osim navedenog, obzirom se općina nalazi na moru, u neposrednoj blizini brojnih otoka, postoji i nekoliko ribarnica u kojima se može kupiti svježa riba, kao što su brancin, zubatac, škrpina i arbun.

Osim onih prirodno stvorenih, antropogene atrakcije također predstavljaju temelj razvoja turističke ponude i glavni preduvjet za razvoj raznih oblika kulturnog turizma. Potrebno je kulturno povijesne lokalitete, građevine i spomenike turistički valorizirati i zaštititi, budući da su upravo oni od iznimne važnosti za unaprjeđenje postojeće turističke ponude općine Pakoštane.

2. Turizam općine Pakoštane

Povoljan geoprometni položaj, prirodno, povijesno i kulturno nasljeđe predstavljaju glavne preduvjete razvoja turizma u općini Pakoštane, ali i priliku za snažniji razvoj specifičnih oblika turizma. Turizam je na ovom prostoru najrazvijenija gospodarska aktivnost i glavni pokretač razvoja lokalnog gospodarstva.

2.1. Turistička ponuda

U pogledu turističke ponude u općini Pakoštane, analizirani su smještajni kapaciteti, manifestacije, kao i ponuda sporta i rekreacije.

2.1.1. Smještajni kapaciteti

Smještajni kapaciteti na području općine Pakoštane uključuju jedan hotel, kampove, nekomercijalni smještaj, objekte na OPG-u, objekte u domaćinstvu te ostale ugostiteljske objekte za smještaj.

Tablica 3. Ukupni smještajni kapaciteti općine Pakoštane u 2019. godini

Vrsta objekta	Podvrsta objekta	Broj objekata	Stalni ležajevi	Dodatni ležajevi	Smještajne jedinice
Hoteli	Hotel baština	1	32	0	16
	Pansion	3	110	20	51
Kampovi	Kamp	7	4.545	0	1.515
	Kamp odmorište	4	354	0	118
	Kampiralište	4	300	0	100
Nekomercijalni smještaj	Kuća stanovnika općine/grada	245	1.114	286	248
	Kuća za odmor (vikendica)	254	1.236	354	259
	Stan stanovnika općine/grada	26	100	32	26
	Stan za odmor (vikendica)	439	1.308	519	445
Objekti na OPG-u (seljačkom domaćinstvu)	Objekti na OPG-u (seljačkom domaćinstvu)	3	22	0	6
Objekti u domaćinstvu	Objekti u domaćinstvu	687	5.200	1.484	1.951
Ostali ugostiteljski objekti za smještaj	Apartman	25	280	171	101
	Hostel	1	10	0	3
	Kuća za odmor	3	20	6	3
	Soba za iznajmljivanje	10	117	1	47
	Studio apartman	16	227	11	83
Ukupno		1.728	14.975	2.884	4.972

Izvor: obrada prema podacima Turističke zajednice općine Pakoštane

U strukturi ukupnih smještajnih kapaciteta općine Pakoštane najzastupljeniji je nekomercijalni smještaj, sa 55,79%. Obuhvaća ukupno 964 objekta, od čega je 45,54% evidentirano kao stan za odmor ili vikendica. Najbrojniji u strukturi nekomercijalnog smještaja općine Pakoštane su kapaciteti na području Pakoštana (67,53%) te Draga (29,67%).

Tablica 4. Nekomercijalni smještajni objekti po naseljima općine Pakoštane u 2019. godini

Podvrsta objekta/Naselje	Pakoštane	Drage	Vrana	Vrgada	Ukupno
Kuća stanovnika općine/grada	145	83	7	10	162
Kuća za odmor (vikendica)	121	125	1	7	254
Stan stanovnika općine/grada	16	9	-	1	26
Stan za odmor (vikendica)	369	69	-	1	439
Ukupno	651	286	8	19	964

Izvor: obrada prema podacima Turističke zajednice općine Pakoštane

Komercijalni smještaj općine Pakoštane

Kako se nekomercijalni smještaj ne iznajmljuje gostima, u nastavku se analiziraju obilježja isključivo komercijalnog smještaja na području općine Pakoštane, čiji kapaciteti u ukupnoj smještajnoj strukturi zauzimaju 44,21%.

U strukturi komercijalnog smještaja općine Pakoštane, po broju stalnih ležajeva prednjače objekti u domaćinstvu s udjelom od 46,36% te kampovi s 46,35%. S najmanje stalnih ležajeva raspolažu objekti u skupini hoteli – 1,27% (jedan hotel i tri pansiona) te objekti na OPG-u (0,20%). Za razliku od općine Pakoštane, u smještajnoj strukturi Republike Hrvatske, stalni ležajevi su najzastupljeniji u privatnim sobama (63,20%), zatim unutar skupine kampovi i kampirališta (18,20%) te u hotelima i aparthotelima, sa 9,80%.²³ Evidentan je nedostatak hotelskog smještaja u općini Pakoštane, a koji u budućoj strukturi smještajnih kapaciteta treba imati značajno veći udio ukoliko se teži produljenju sezone.

²³ Ministarstvo turizma Republike Hrvatske (2020). Turizam u brojkama 2019.

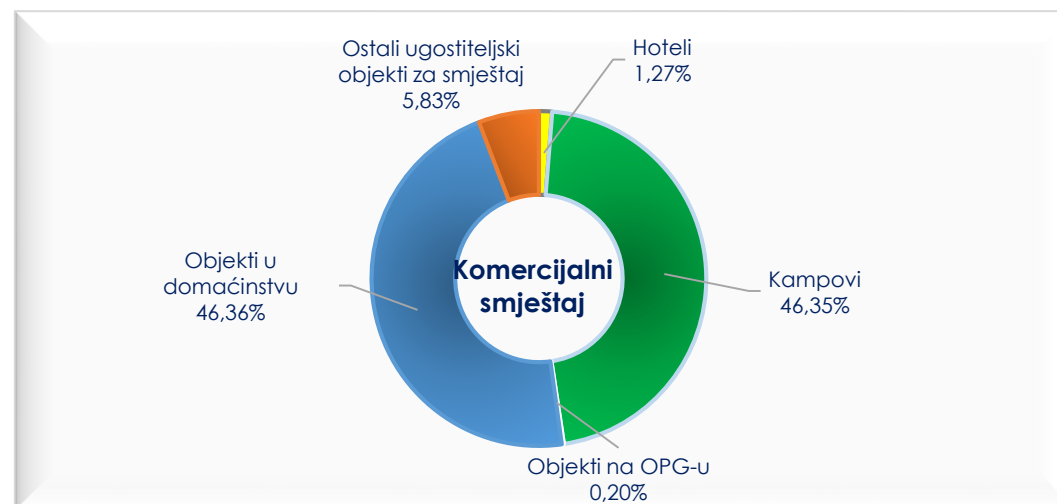

Zbog visokog udjela u ukupnim smještajnim kapacitetima, cilj je unutar obiteljskog smještaja povećati konkurentnost i kvalitetu apartmana, soba i kuća koje se privatno iznajmljuju. Od strane Turističke zajednice Zadarske županije i sustava lokalnih turističkih zajednica, pokrenut je 2015. godine projekt označavanja kvalitete u obiteljskom smještaju. Kao takav, obuhvaća standarde i mjerila kojima bi se nositelji obiteljskog smještaja povezali.²⁴

Welcome nagrada dodjeljuje se najboljim iznajmljivačima u Zadarskoj županiji, za tri glavne kategorije smještaja: sobe, apartmani/studio apartmani i kuće za odmor.

Prema podacima Turističke zajednice, u općini Pakoštane ukupno je 12 objekata koji su *Welcome* članovi, od čega je devet unutar prve kategorije „Apartmani“ te po jedan objekt u kategorijama „Apartmani i sobe“, „Sobe“ te „Kuća za odmor/rural“. Smještajni kapaciteti *Welcome* članova na području općine Pakoštane su najbrojniji u apartmanima (83,33%), zatim u kućama za odmor (6,06%), dok ih je najmanje u sobama (3,03%).

Grafikon 2. Struktura smještajnih kapaciteta općine Pakoštane u 2019. godini (komercijalni smještaj, stalni ležajevi)

Izvor: obrada prema podacima Turističke zajednice općine Pakoštane

²⁴ Turistička zajednica Zadarske županije (2015). *Projekt označavanja kvalitete (labelling) u obiteljskom smještaju*

U ukupnom komercijalnom smještaju općine Pakoštane, najviše stalnih ležajeva nalazi se su Pakoštanima s udjelom od 72,38% i Dragama s 25,33%. Od ukupnih stalnih ležajeva u općini, svega 0,5% otpada na naselje Vrgada.

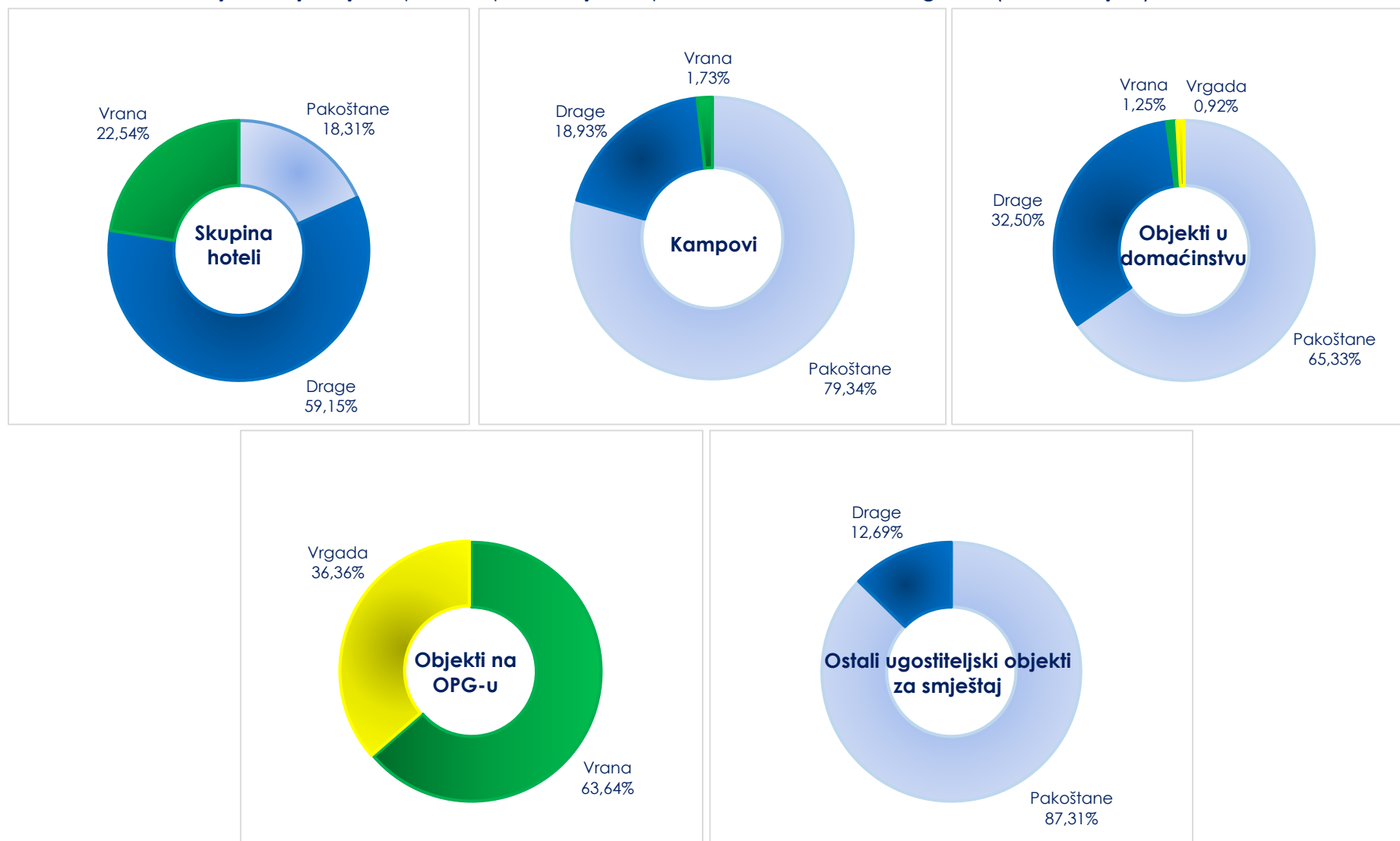
Prilikom analize smještajnih kapaciteta, vidljivo je da se čak 59,15% ležajeva u skupini hotela (u ovom slučaju u pansionima Mario i Drage) nalazi u mjestu Drage, nakon koje slijede Vrana s 22,54% (hotel baština Maškovića han) i Pakoštane (pansion Viko) s 18,31%, dok naselje Vrgada nema niti jedan ležaj u skupini hotela. Na području općine, unutar komercijalnog smještaja, stalni ležajevi su najbrojniji u Pakoštanima, i to u kategoriji kampovi (79,34%), objekti u domaćinstvu (65,33%) i ostali ugostiteljski objekti za smještaj (87,31%).

Tablica 5. Komercijalni smještajni kapaciteti po naseljima općine Pakoštane u 2019. godini

Vrsta objekta	Podvrsta i broj objekata/Naselje	Pakoštane	Drage	Vrana	Vrgada	Ukupno
Hoteli	Hotel baština	-	-	1	-	1
	Pansion	1	2	-	-	3
Kampovi	Kamp	5	2	-	-	7
	Kamp odmoršte	1	3	-	-	4
	Kampiralište	2	1	1	-	4
Objekti na OPG-u (seljačkom domaćinstvu)		-	-	2	1	3
Objekti u domaćinstvu		442	222	13	10	687
Ostali ugostiteljski objekti za smještaj	Apartman	18	7	-	-	25
	Hostel	1	-	-	-	1
	Kuća za odmor	2	1	-	-	3
	Soba za iznajmljivanje	9	1	-	-	10
	Studio apartman	15	1	-	-	16
Ukupno		496	240	17	11	764
Broj smještajnih jedinica		2.864	1.044	63	23	3.994
Broj stalnih ležajeva		8.119	2.841	201	56	11.217

Izvor: obrada prema podacima Turističke zajednice općine Pakoštane

Grafikon 3. Komerციјalni smještajni kapaciteti po naseljima općine Pakoštane u 2019. godini (stalni ležajevi)

Izvor: obrada prema podacima Turističke zajedničke općine Pakoštane

Iz prethodno navedenog je vidljivo kako, pored obiteljskog smještaja, i kampovi imaju vrlo značajan udio ležajeva u ukupnim smještajnim kapacitetima općine Pakoštane. U naseljima Pakoštane i Drage, 2020.g. zastupljeno je ukupno 14 kampova, raspoređenih u podvrste kamp, kamp odmorište i kampiralište. Obzirom na kategorizaciju, najviše objekata ima 2*, dok najvećim kapacitetima raspolaže Pine Beach (31,94%) i kamp Kozarica (25,21%).

Kamp Kozarica od 2013. godine ulazi među najbolje hrvatske kampove, s kategorizacijom od 4 zvjezdice. Raspolaže sa super marketom, cafe barom, restoranom, *Internet* cafeom, botaničkim vrtom s autohtonim dalmatinskim biljem, dječjim igralištem i bazenom, camping wellnessom te brojnim sportskim sadržajima, poput terena za košarku, boćanje i odbojku na pijesku. Okružen borovim šumama, kamp nudi masaže te posjeduje i wellness s infracrvenom i finskom saunom, jacuzzijem i hladnim tušem.

Tablica 6. Kampovi na području općine Pakoštane u 2020. godini

Naziv objekta	Podvrsta *	Kategorija	Broj kreveta
Kamp Karaba	Kamp	1*	90
BUQEZ		2*	300
Kamp Nordsee		3*	279
Kamp Vransko jezero			540
Tvrčka Proficio – PINE BEACH			1.680
Kamp Kozarica		4*	1.326
Kamp Oaza mira			480
Kamp odmorište VILCAM	Kamp odmorište	Nema kategorizacije	45
Kamp odmorište Maslina			81
Kamp odmorište Roko		2*	150
Kamp odmorište Plava laguna			78
Kampiralište CUKA	Kampiralište	Nema kategorizacije	90
Kampiralište CUKA 2			75
Kampiralište Mario			45
Ukupno			5.259

*Kamp - smještajni objekt u kojem se gostima pružaju usluge: kampiranja (smještaja na uređenom prostoru na otvorenom – na kamp mjestu i/ili kamp parceli), smještaja u građevinama (u kućicama u kampu, bungalovima i sl.), druge ugostiteljske i ostale usluge u funkciji turističke potrošnje, te mogućnost bavljenja športom i/ili drugim oblicima rekreacije na prostoru na otvorenom u Kampu ili u blizini Kampa. Kamp odmorište - objekt u kojem ugostitelj pruža usluge kampiranja za kraći odmor gosta s vlastitom pokretnom opremom za kampiranje. Kampiralište - smještajni objekt u kojem se pružaju usluge kampiranja gostima s vlastitom pokretnom opremom za kampiranje. (obrada prema Pravilniku o razvrstavanju, minimalnim uvjetima i kategorizaciji smještajnih objekata kampova iz skupine „Kampovi i druge vrste objekata za smještaj“)

Izvor: obrada prema podacima od strane Turističke zajednice općine Pakoštane

Pine Beach ili Klub Pakoštane turističko je naselje uređeno prema prethodnom klubu Mediterane. Smješteno u borovoj šumi, obuhvaća veliku pješčanu uvalu te kao takav predstavlja idealno mjesto za boravak u 480 slamnatih kućica u polinezijskom stilu unutar kojih nema struje niti vode.²⁵

U blizini mjesta Pakoštane (3 km) nalazi se kamp Vransko jezero, sa 180 parcela i 9 mobilnih kućica, uz jezero, bar, market i sportske sadržaje. Gostima kampa na raspolaganju su bicikli, bird watching, ribolov, hodanje i planinarenje te razni sportovi na vodi (veslanje, jedrenje, plivanje) i na kopnu (boćanje, stolni tenis, nogomet, odbojka, košarka).²⁶

Jedno od najznačajnijih razvojnih ograničenja turizma općine Pakoštane je privatni smještaj koji prevladava u strukturi ukupnih smještajnih kapaciteta općine. Navedeno zahtijeva poticanje daljnjeg razvoja hotela, odnosno povećanje hotelskih kapaciteta.

²⁵ Turistička zajednica općine Pakoštane (2014). *Općina Pakoštane (Pakoštane, Drage, Vrgada, Vrana)* – brošura Kao na dlanu

2.1.2. Manifestacije

Manifestacije upotpunjuju turističku ponudu i doprinose razvoju turizma jačanjem prepoznatljivosti destinacije, boljom popunjenošću kapaciteta te s ekonomske strane, većoj turističkoj potrošnji. Kao vrsta specifičnog proizvoda koja se održava jednom ili više puta godišnje, utječu na kreiranje imidža neke zemlje ili mjesta.²⁷ U nastavku je prikazan popis događanja za 2019. godinu, obzirom na vrstu manifestacije i mjesec u kojem se odvija.

Tablica 7. Kalendar događanja općine Pakoštane u 2019. godini

Tip manifestacije	Naziv	
Sportske	dm PAKOŠTANE TRAIL dm MALI TRK HAJDEMO DO VRANE REGATA MALIH KATAMARANA MTB VRANSKO JEZERO/ biciklistički maraton AKVATLON VRANSKO JEZERO	TRIATLON VRANSKO JEZERO PAKOŠTANE OPEN 2019. PAKOŠTANE KUP ŠKOJATLON ADVENTURE RACE CROATIA
Etno-gastro	USKRŠNJA MARENDA PRVOSVIBANJSKI ZALOGAJ MALI KRIŽI MALO BIŽI S OKUSOM MORA I ZRNOM SOLI MIRISI DALMACIJE MATERINE UŽANCE	FEŠTA OD PAMIDORA PUNTARSKA FEŠTA DAN OPĆINE PAKOŠTANE DRAGARSKA BUMBETE LITNJA PRIČINJOŽA BOKUN LITA
Kulturno-umjetničke	ZAPIVAJMO I ZABALAJMO PLES POD ZVIJEZDAMA KONCERT NA OTOČIČU SV. JUŠTINA U MORU FILMA SMOTRA FOLKLORA DRAGE	VELIKA GOSPA DANI VITEZOVA VRANSKIH POMORSKA NOĆNA BITKA VEČER EVERGREENA I CANZONA

Izvor: obrada prema podacima Turističke zajednice općine Pakoštane

²⁶ obrada prema <https://www.campinginparks.eu/hr/kamp/camp-vransko-lake-ckvine/8> (04.07.2020.)

²⁷ obrada prema <https://www.seebtm.com/znacaj-manifestacija-za-razvoj-destinacije/> (16.06.2020.)

Do 2019. g. trodnevni povijesno-scenski spektakl, *Dani Vitezova vranskih*, odigravao se podno Maškovića hana u Vrani, dok se trinaesti po redu (2019. g.) odvijao u prirodnom kamenom amfiteatru na prostoru podno izvora Pećina. Organiziran je od strane općine Pakoštane, Turističke zajednica i Udruge Vitezova vranskih, na povijesnim prostorima gdje su se odigravali mnogi značajni događaji hrvatske povijesti.²⁸

U sklopu manifestacije, podižu se viteški tabori, organiziraju srednjovjekovni

²⁸ obrada prema <https://www.putovnica.net/dogadanja/dani-vitezova-vranskih-vrana-pakostane> (15.06.2020.)

sajmovi, kao i viteška borilišta. Sam događaj je baziran na vitezovima templarima iz 12. stoljeća te ivanovcima iz 13. i 14. stoljeća, a sve je potaknuto uspomena na križare, koji su se borili za očuvanje vjere i svoje domovine. Posljednji dan se u večernjim satima u Pakoštanima okupljaju brodovi, poput jedrenjaka i brodica s latinskim jedrima, koja predstavlja početak pomorske noćne bitke, a ujedno i zatvaranje srednjovjekovnog turnira.²⁹

Koncert na otočiću Sv. Juština jest događaj za ljubitelje klasične glazbe koji se odvija na jedinstvenoj lokaciji - malenom otočiću Sv. Juština s istoimenom crkvicom iz 17. st.³⁰

²⁹ obrada prema <https://www.zadarskiilist.hr/clanci/18082019/dani-vitezova-vranskih-u-vrani-na-stotine-vitezova-i-preko-7000-posjetitelja> (15.06.2020.)

³⁰ Turistička zajednica Općine Pakoštane

Tijekom ljetne sezone, još od 2008. godine, u organizaciji Turističke zajednice Pakoštana te općine Pakoštane održava se eno-gastro manifestacija *Materine užance*. Manifestacija se odvija u staroj jezgri mjesta Pakoštane koju se tradicionalno naziva bužak. Riječ je o manifestaciji posvećenoj pakoškoj ženi i majci te njezinim običajima, odnosno užancama. Za vrijeme trajanja iste, na brojnim štandovima u centru Pakoštana se mogu degustirati i kupiti tradicionalna autohtona jela koja se pripremaju pred posjetiteljima, kao što su pršut, sir, njoke, čučke, hobotnice na lešo, brudet, bakalar, kuhane dagnje, pečene srdele, slane srdele te pršut i domaći sir, pogače, maslinovo ulje, vino, prošek i rakiju te od slastica fritule, kroštule i mendule u cukru.³¹

Posebne su i ostale gastro manifestacije poput *Mali Križi*, *malo biži* koja se održava se na blagdan Tijelova. Tada se posjetiteljima nude brojna jela koja

pripremaju pakoške domačice po tradicionalnoj recepturi s "bižima" (graškom). Specifične su i *Fešta od pamidora* (*Dan o' pamidora*) potom manifestacija posvećena delicijama iz mora *S okusom mora i znom soli* te ona posvećena smokvi *Litnja pričinjaža – sva lica smokve*.³²

Kako bi se na kvalitetan način turistima prezentirala autentična gastronomija, tradicija, kultura i običaji ovog prostora, osmišljena je i etno-gastro manifestacija *Dragarske bumbete*, odnosno *svijeće*. Ista se održava u uvali Dugovača u Dragama, gdje mnoštvo izlagača, mještana, turista prezentira svoje delicije od srdele, inćuna, daganja, sira i ulja, travarica.³³

³¹ obrada prema <https://www.zadarskilist.hr/clanci/16072012/materine-uzance---mamac-za-turiste> (15.06.2020.)

³² Turistička zajednica Općine Pakoštane

³³ obrada prema <https://www.zadarskilist.hr/clanci/02082019/dragarske-bumbete-neodoljivi-dasak-proslosti-iz-mora-i-od-mora> (16.06.2020.)

U kontekstu sportsko-rekreativnih manifestacija, u organizaciji Turističke zajednice i općine Pakoštane te Brdsko biciklističkog kluba Pakoštane, održava se jedinstvena biciklistička utrka u Hrvatskoj i Europi, budući se staza većim dijelom prostire kroz Park prirode i ornitološki rezervat. Rekreativni MTB Maraton Vransko Jezero uključuje kategoriju rekreacija i kategoriju sport.³⁴

Može se zaključiti kako u općini Pakoštane postoji podjednak broj sportskih, etno-gastro i kulturno-

umjetničkih manifestacija. Sportska događanja uključuju razne utrke, maratone, turnire poput odbojke na pijesku, planinarske pohode i slično. Zbivanja etno i gastro tematike obuhvaćaju kušanje najpoznatijih jela i pića ovog dalmatinskog područja, dok kulturno-umjetnički programi na najreprezentativniji način dočaravaju neke trenutke iz povijesti, uz izvođenje zabavnih programa poput koncerata i folklornih nastupa.

Posebnost mjesta su i brojne aktivne skule, tj. bratovštine i sestrinstva, prilikom kojih se u procesijama na dan sveca, zaštitnika određene bratovštine nosi barjak. Bratstvo se po skuli prenosi s oca na sina, tj. s djeda na unuka, dok sestrinstvo sa svekrve na nevjestu. Muške bratovštine su: Skula sv. Roka, Skula sv. Ivana, Skula sv. Juštine i Skula duša u čistilištu, a ženske: Skula srce Marijino, Skula srce Isusovo, Skula Gospa od Ružarija te Skula sv. Lucije.

Svako mjesto unutar općine ima vjersko događanje, pa je tako u Pakoštanima poznata fešta Uzašašća Gospodinova tj. Križi ili Spasovo (40 dana nakon Uskrsa), zatim u Dragama fešta Svetog Ante (13.6.), u Vrani fešta Sveta Nediljica (prve nedjelje u srpnju) i fešta Svetog Mihovila (29.9.) te na Vrgadi fešta Svete Trojice (obilježava se ovisno o Uskrsu).

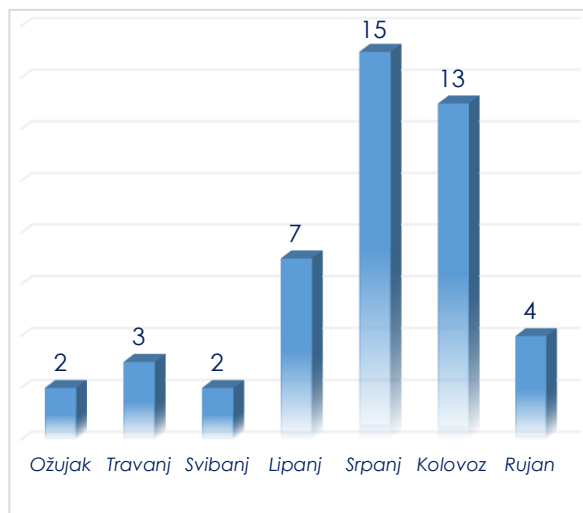

³⁴ obrada prema <https://www.vranalake.hr/hr/kamp-pakostane->

[biograd-dalmacija/novost/rekreativni-mtb-maraton-vransko-jezero-pakostane/6](https://www.vranalake.hr/hr/kamp-pakostane-) (16.06.2020.)

Grafikon 4. Broj manifestacija po mjesecima u općini Pakoštane u 2019. godini

Izvor: obrada prema podacima Turističke zajednice općine Pakoštane

Promatrajući mjesec odvijanja, može se uočiti da su manifestacije najbrojnije u srpnju (32,61%) i kolovozu (28,26%), odnosno u razdoblju glavne sezone. U tom pogledu, potrebno je unaprijediti turističku ponudu općine Pakoštane dodatnim sadržajima, koji će doprinijeti cjelogodišnjem razvoju turizma, a događaje značajnije razvijati tijekom svibnja, lipnja i rujna.

2.1.3. Sport i rekreacija

Panoramske vožnje, biciklizam, iznajmljivanje quadova i plovila, specijalizirane i profesionalne šetačke i biciklističke ture, planinarenje, trekking, jahanje, odbojka na pijesku, ronjenje, jedrenje na moru, sportski ribolov samo su neke od mogućnosti iz široke ponude dostupne za turiste.

U pogledu sportskih sadržaja, općina raspolaže fitness klubom, travnatim nogometnim terenom za pojedince i manje skupine u Pakoštanima te sportskom dvoranom Juština, koja nudi mogućnost rekreacije i okupljanja u zatvorenom prostoru. Na području općine i u bližoj okolici, turistima je na raspolaganju nekoliko biciklističkih staza različitih težina koji su označeni putokazima za lakše snalaženje. Srednje zahtjevna biciklistička staza kružnog je oblika. Započinje u Pakoštanima i uz manji konstantni uspon prolazi šumom makije s pogledom na obalu. Nakon jednog dijela, staza je ravnija i pruža pogled na meliorirano područje. Uspon počinje prema mjestu Kakma, pored kojeg se nalazi vidikovac. Nastavlja se prema mjestu Vrana i Maškovića Hanu, a zatim prolazi pokraj Vranskog jezera i završava na početnoj točki u Pakoštanima. Nešto manje zahtjevna je biciklistička staza koja se prostire od Biograda na Moru prema Vranskom polju, koja uz lagan uspon vodi do mjesta Vrane i Maškovića Hana te nastavlja uzduž Vranskog jezera do Pakoštana. Na području od Pakoštana do Biograda na Moru, prolazi kroz šumu makije koja predstavlja jedinstveni dalmatinski ekosustav. Najjednostavnija i najkraća biciklistička staza, prostire se kroz Pakoštane, Biograd na moru te Vransko polje i jezero. Kružnog je tipa te je pogodna za kratke izlete s obitelji.

Pored biciklističkih staza, općina obiluje plažama. Mjesto Drage poznato je po mnoštvo uvala s izrazito čistim morem. Posebno se ističe uvala Dolaška draga, s oko 150 godina starim suhozidnim mulovima, za koje se i danas vežu barke. Plaže predstavljaju jedan od najznačajnijih obalnih resursa s velikim rekreacijskim i gospodarskim potencijalom u turizmu. Tijekom sezone u središtu su zanimanja turista te tako najčešće čine prostor koji se najviše koristi u destinaciji. Plaža Pilatuša, Bužakovina - u sklopu Turističkog naselja Pine Beach, Punta s pješčanim dnom, Janice 1 – u samom centru mjesta, s popločenim i šljunčanim obalnim dijelom i Janice 2 – najduža plaža na ovom prostoru; ima brojne manje uvalice i teren za odbojku na pijesku, Polat (Drage) - idealna za obitelji s djecom, budući posjeduje dječje igralište; nudi najam ležaljki, suncobrana i pedalina, Dolaška draga - šljunčana plaža s okružena borovom šumom uz koju se nalazi mala lučica za privez brodova. Iz Dolaške drage se pruža odličan pogled na okolne otoke i otočiće.

Najpoznatija aktivnost rekreativnog i pustolovnog karaktera je Big game fishing, kao jedna vrsta ribolova u kojem se pomoću štapova love riba poput tune, lica, sabljarki, gofova i lampuga. Sezona ribolova počinje sredinom lipnja, lovom tune prosječne težine oko 40 kila. Mjesec i pol kasnije, pa sve do kraja listopada traje pravi lov, u kojem je moguće uloviti ribe prosječne težine 80 kila.

Automobilom, biciklom ili pješke moguće je proći cestom koja, između magistrale i jezera, vodi do naselja Drage i pritom uživati u vegetaciji maslinika, bunja, suhozida i kvalitetnoj vranskoj zemlji. Uz cestu je smješten i konjički klub koji pruža mogućnost jahanja u jezerskom krajoliku te obiteljsko gospodarstvo „Jure“, stvoreno prema srednjovjekovnim starim umijećima pripremanja jela i pića. Od životinjskog i biljnog svijeta, u Pakoškom kraju moguće je vidjeti čaplju dangubu kao zaštitni znak jezera te se opustiti i uživati u prirodi i hladu borovih šuma te maslinika. Okolo Vranskog jezera prostire se biciklistička makadamska staza dužine od 48 km, asfaltirana samo manjim dijelom. Cesta prolazi kroz Park prirode i Ornitološki rezervat unutar parka te vodi sve do vidikovca Kamenjaka, od kud se pruža jedinstven panoramski pogled na jezero i more. Drvena staza unutar ptičjeg rezervata Vranskog jezera, duga nekoliko stotina metara, predstavlja pravi doživljaj, posebice dok traje prstenovanje ptica. Isto tako, od 2001. godine na Vranskom jezeru se održavaju se redoviti ljetni ornitološki kampovi koji uključuju niz edukacijskih djelatnosti. Promatranja ptica, odmor u prirodi, fotografiranje povijesnih lokaliteta, flore i faune samo su neki od mnoštvo sadržaja i mogućnosti koje ova atraktivna dalmatinska regija nudi.

Poticanje razvoja turizma kroz promociju aktivnog načina života, veću kvalitetu i diversificiranu ponudu, pozitivno će utjecati na produljenje sezone i jačanje turizma u općini Pakoštane.

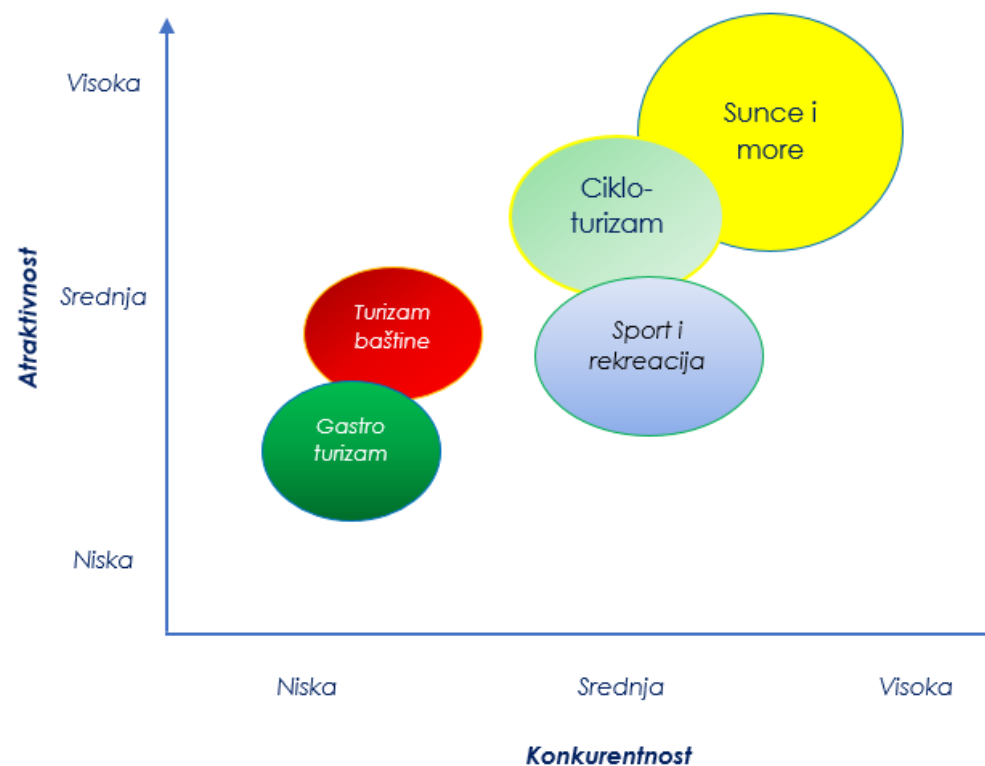
2.1.4. Matrica proizvoda

Analiza turističke ponude ukazuje na činjenicu kako općina Pakoštane danas pretežno nudi proizvode sezonskog karaktera, u prvom redu proizvode mora i sunca. Razlog tome leži, među ostalim, i u sezonalnosti turističke potražnje, koja je prvenstveno motivirana plažama, odnosno suncem i morem. Stoga je ovaj proizvod za općinu primaran i danas se pozicionira kao izuzetno atraktivan, no srednje konkurentan uslijed velikog broja destinacija u okruženju koji nude sličan i ponekad kvalitetniji proizvod.

Pored navedenog, u sadašnjoj matrici turističkih proizvoda općine Pakoštane nude se još i niz *outdoor* aktivnosti među kojima prednjači cikloturizam zbog relativno dobre ponude biciklističkih staza na području općine i njenog okruženja. Ostali oblici ponude sporta i rekreacije, poput pješačkih staza, aktivnosti na moru i na jezeru, sportski ribolov i slično, danas se pozicioniraju kao srednje atraktivni i srednje konkurentni i zahtijevaju snažniji

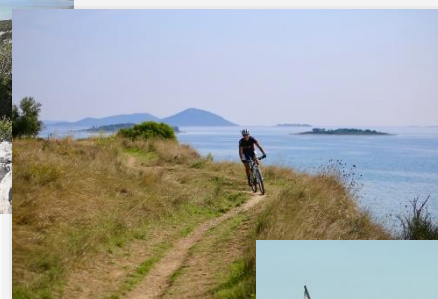
razvoj. Nadalje, iako su prisutna značajna ulaganja u tradicijsku baštinu kao i napori privatnog sektora u ugostiteljstvu u unapređenju gastronomije, ipak, s obzirom na raspoložive potencijale, procjenjuje se kako upravo u proizvodima turizma baštine i gastronomije postoje značajne mogućnosti napretka.

Slika 1. Matrica proizvoda turizma općine Pakoštane (2020)

Za očekivati je kako će proizvodi sunca i mora u obliku aktivno odmorishnog turizma biti i dalje najznačajniji i dominantan turistički proizvod općine. S obzirom na evidentan potencijal općine Pakoštane, koji leži u njoj izuzetnoj lokaciji i nadasve nsvakidašnje raznolikosti (more, otoci, obala, jezero i zaleđe) svako se utvrđuje potreba za unapređivanjem i inoviranjem postojećih turističkih proizvoda sve u cilju povećanja njihove atraktivnosti i konkurentnosti.

Pored u matrici navedenih proizvoda, u narednom razdoblju je potrebno proširiti ponudu i s drugim turističkim proizvodima za koje u općini Pakoštane postoje realni razvojni preduvjeti te za koje se očekuje da će turistima biti privlačni (primjerice nautički turizam, *birdwatching* i sl.).

2.2. Turistička potražnja

Turistička potražnja općine Pakoštane kontinuirano raste iz godine u godinu, kao i u sličnim obalnim destinacijama RH, izrazito je sezonalnog karaktera. U nastavku se uspoređuju podaci turističkog prometa ostvarenog u 2016. i 2019. godini.

2.2.1. Turistički promet

Prema podacima Turističke zajednice, pokazatelji turističke potražnje se evidentiraju kroz turistički promet, odnosno ostvarene dolaske i noćenja, kako domaćih, tako i stranih turista. Promet se može promatrati i uspoređivati na mjesečnoj ili godišnjoj bazi, kako je prikazano u nastavku.

Na području općine Pakoštane u 2019. godini ostvareno je 93.494 dolazaka i 819.669 noćenja, od čega su oko 86,32% dolazaka i 74,46% noćenja ostvarili strani turisti. S druge strane, domaći turisti u istoj godini zauzimaju od 13,68% dolazaka i 25,54% noćenja u

ukupnom turističkom prometu. Broj dolazaka domaćih turista porastao je za 36,50%, a broj noćenja za 29,65%, u 2019. godini u odnosu na 2016. godinu. Također je i kod stranih turista zabilježen porast, točnije 21,32% u dolascima i 13,61% u noćenjima. U promatranom periodu od 4 godine, ukupni dolasci su se povećali za 23,16%, a noćenja za 17,32%.

Tablica 8. Dolasci i noćenja domaćih i stranih turista u općini Pakoštane u 2016. i 2019. godini

Godina	Dolasci			Noćenja		
	Domaći	Strani	Ukupno	Domaći	Strani	Ukupno
2016.	9.390	66.524	75.914	161.462	537.189	698.651
2019.	12.788	80.706	93.494	209.334	610.327	819.669

Izvor: obrada prema podacima Turističke zajednice općine Pakoštane

Tablica 9. Broj noćenja i dolazaka turista po vrsti komercijalnog smještaja u općini Pakoštane u 2019. godini

Vrsta objekta	Noćenja	Dolasci
Hoteli	8.141	2.277
Kampovi	308.319	43.340
Objekti na OPG-u (seljačkom domaćinstvu)	985	97
Objekti u domaćinstvu	282.979	36.026
Ostali ugostiteljski objekti za smještaj	44.668	6.875
Ukupno	645.092	88.615

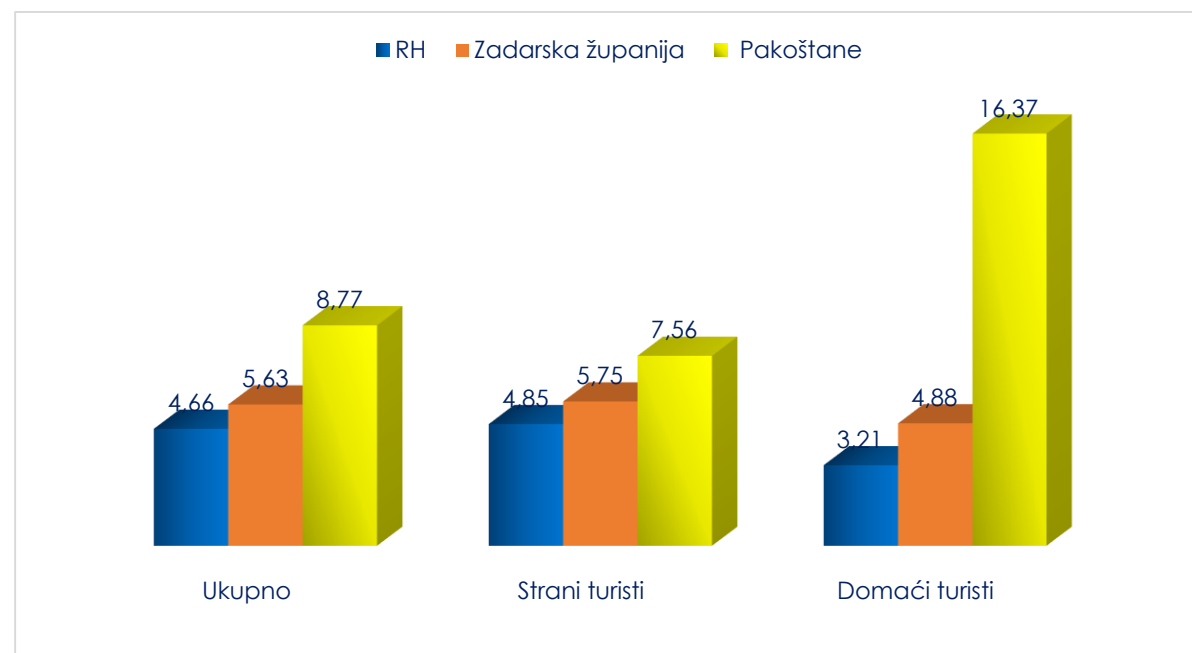
Izvor: obrada prema podacima Turističke zajednice općine Pakoštane

Uzimajući u obzir domaće i strane turiste, analiza prosječnih dana boravka turista u 2019. godini u općini Pakoštane pokazuje da turisti u prosjeku na ovom području borave čak 8,77 dana, pri čemu je prosječna dužina boravka stranih turista 7,56 dana, a domaćih 16,37 dana. U Zadarskoj županiji turisti borave nešto kraće, odnosno u prosjeku 5,63 dana, odnosno domaći turisti 4,88 dana, a strani 5,75 dana. Prosječna duljina boravka turista na razini RH iznosi 4,66 dana, gdje domaći turisti ostaju 3,21 dan, a strani u prosjeku 4,85 dana.³⁵ Turisti su u općini Pakoštane u prosjeku najviše boravili u nekomercijalnom smještaju (35,78 dana), dok su se najkraće zadržavali u hotelima (3,58 dana).

Analiza ostvarenog turističkog prometa u 2019. godini pokazuje kako je prosječna popunjenost komercijalnih smještajnih kapaciteta u općini Pakoštane bila najveća u ostalim ugostiteljskim objektima za smještaj

(68,30 dana) potom u kampovima (59,30 dana). Objekti u skupini hoteli u prosjeku su popunjeni 57,33 dana dok popunjenost u objektima u domaćinstvima u prosjeku iznosi 54,42 dana. Najniža iskorištenost smještajnih kapaciteta, od 44,77 dana, evidentirana je u objektima na OPG-u. Istovremeno, u 2019. godini na razini Republike Hrvatske, prosječna popunjenost u hotelima iznosila 151 dan, a u kampovima 69 dana, što upućuje na slabiju popunjenost smještajnih kapaciteta općine Pakoštane u odnosu na prosjek RH kao posljedice izrazite sezonalnosti.

Grafikon 5. Prosječni dani boravka turista u općini Pakoštane u 2019. godini

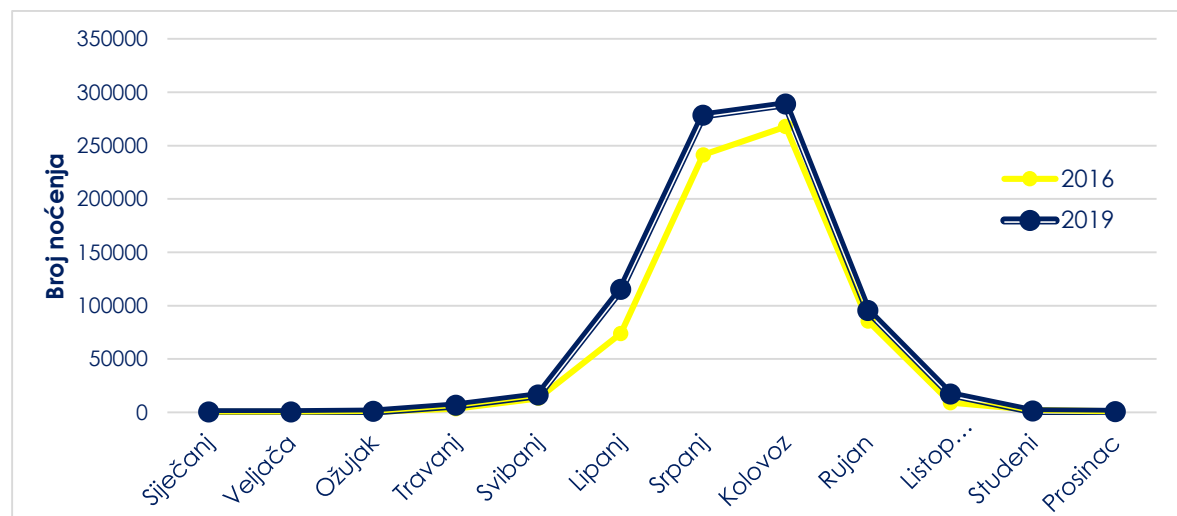
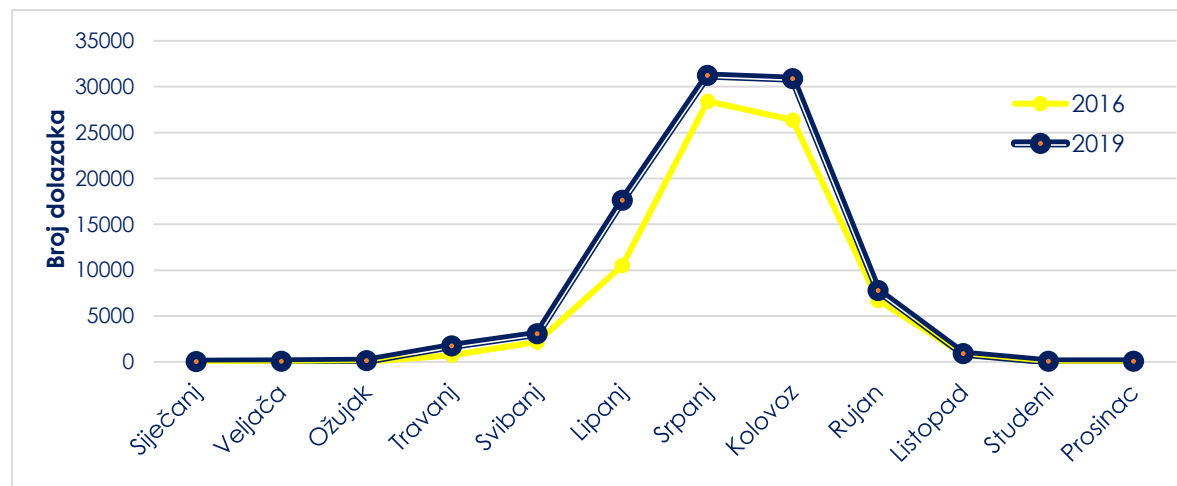
Izvor: obrada prema podacima Turističke zajednice općine Pakoštane

³⁵ DZS (2020). Dolasci i noćenja turista u 2019.

Grafikon 6. Mjesečna distribucija dolazaka i noćenja turista na području općine Pakoštane u 2016. i 2019. g.

Iz grafikona 6. vidljivo je da najveći broj turista u općini boravi za vrijeme ljetnih mjeseci, odnosno u razdoblju od lipnja do kolovoza, dok u pred i posezoni dolasci naglo opadaju. Navedeno govori o naglašenoj sezonalnosti turizma općine Pakoštane.

Slično kao i kod dolazaka, distribucija noćenja kroz mjesec u 2016. i 2019. godini pokazuje da je najveći broj turista noćio u ljetnim mjesecima, tj. u periodu od lipnja do kolovoza, dok su ostvarena noćenju u pred i posezoni značajno niža. Obzirom na navedeno, dolazi se do zaključka kako je u 2019. u odnosu na 2016. godinu stanje ostalo nepromijenjeno, odnosno sezonalnost i dalje predstavlja jedno od glavnih ograničenja u postizanju dugoročne održivosti i daljnjeg kvalitetnijeg razvoja ukupnog turizma destinacije.

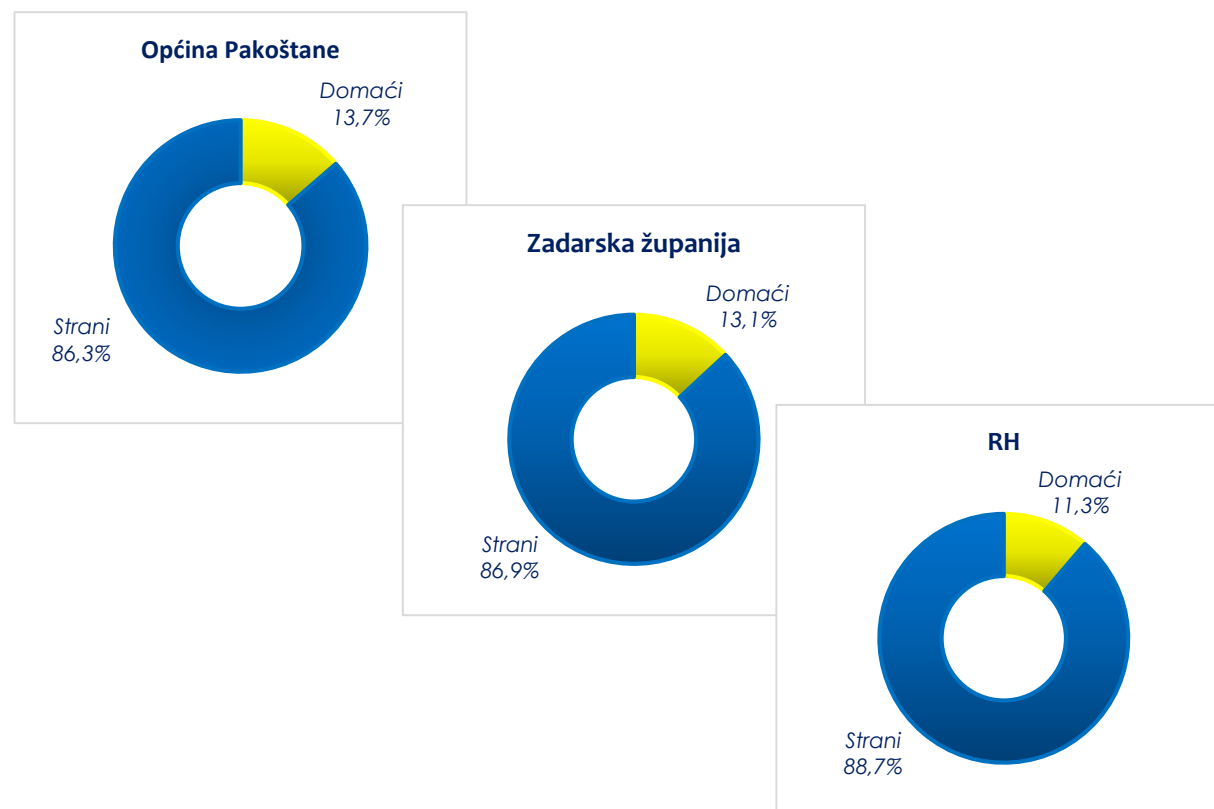

Izvor: obrada prema podacima Turističke zajednice općine Pakoštane

Grafikon 7. Udio domaćih i stranih turista u ukupnim dolascima – općina Pakoštane, Zadarska županija, RH u 2019. godini

Promatrajući udio dolazaka domaćih turista u 2019. godini u općini Pakoštane u usporedbi s udjelom dolazaka domaćih turista na razini Zadarske županije i na razini Republike Hrvatske, uočljivo je da općina Pakoštane i Zadarska županija bilježe podjednaki udio domaćih turista od preko 13%, dok Republika Hrvatska ima nešto više od 11% udjela domaćih turista u ukupnom broju dolazaka.

U strukturi dolazaka, udio stranih gostiju na području Pakoštana (86,3%) značajno ne odstupa od onoga na razini Republike Hrvatske (88,7%) i Zadarske županije (86,9%).

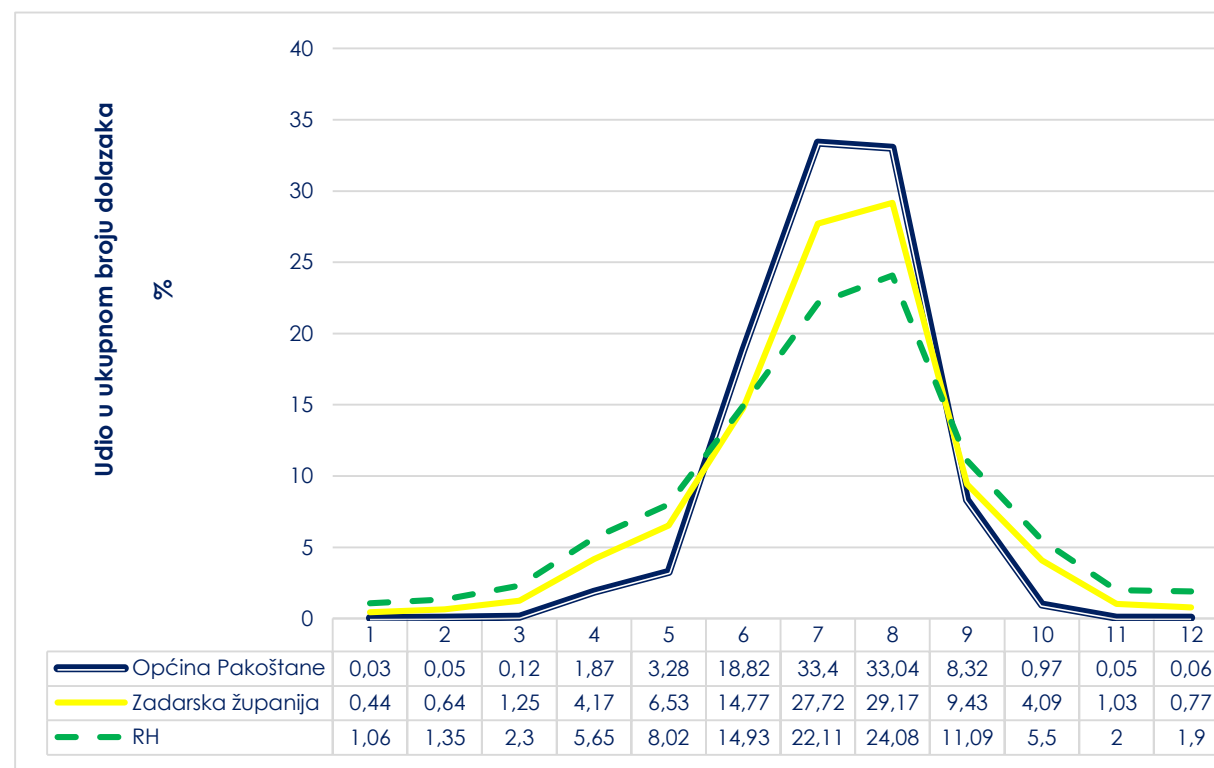
Izvor: obrada prema podacima Turističke zajednice općine Pakoštane (podaci za općinu Pakoštane) i Državnom zavodu za statistiku Republike Hrvatske (2020). Dolasci i noćenja turista u 2019. (podaci za Zadarsku županiju i RH)

Promatraju li se ukupni dolasci turista u RH, Zadarskoj županiji i Pakoštanima, vidljivo je da tijekom ljetnih mjeseci zauzimaju najveći udio. Navedeni grafički prikaz dokaz je izražene ljetne sezonalnosti u općini Pakoštane, budući najviše turista boravi u lipnju (18,82%), srpnju (33,40%) te kolovozu (33,04%). Analiziraju li se mjesečni dolasci turista unutar Zadarske županije, također se dolazi do zaključka o sezonalnom karakteru koji se očituje kroz najveću posjećenost u lipnju (14,77%), srpnju (27,72%) i kolovozu (29,17%). Sumirajući prikazane podatke, dolazi se do zaključka kako je u Pakoštanima sezonalnost značajnije izražena u odnosu na Zadarsku županiju i Republiku Hrvatsku.

Sva obalna područja u općini još uvijek karakterizira turizam koji se bazira samo na ponudi sunca i mora, što je dugoročno neodrživo. Obzirom se u današnje vrijeme mijenjaju preferencije i navike turista, potrebno je osmisliti nove proizvode koji će biti bazirani na kulturnom, povijesnom i prirodnom nasljeđu ovog područja. Neke od

možnosti su razvoj kulturnih i zabavnih manifestacija, posebno u naseljima Drage i Vrgada, poticanje sportsko-rekreativnog turizma, kreiranje tematskih staza te kružna putovanja bazirana na prirodnim ili povijesnim vrijednostima.

Grafikon 8. Mjesečni udjeli dolazaka u ukupnom broju dolazaka 2019.g. (općina Pakoštane, Zadarska županija i Republika Hrvatska)

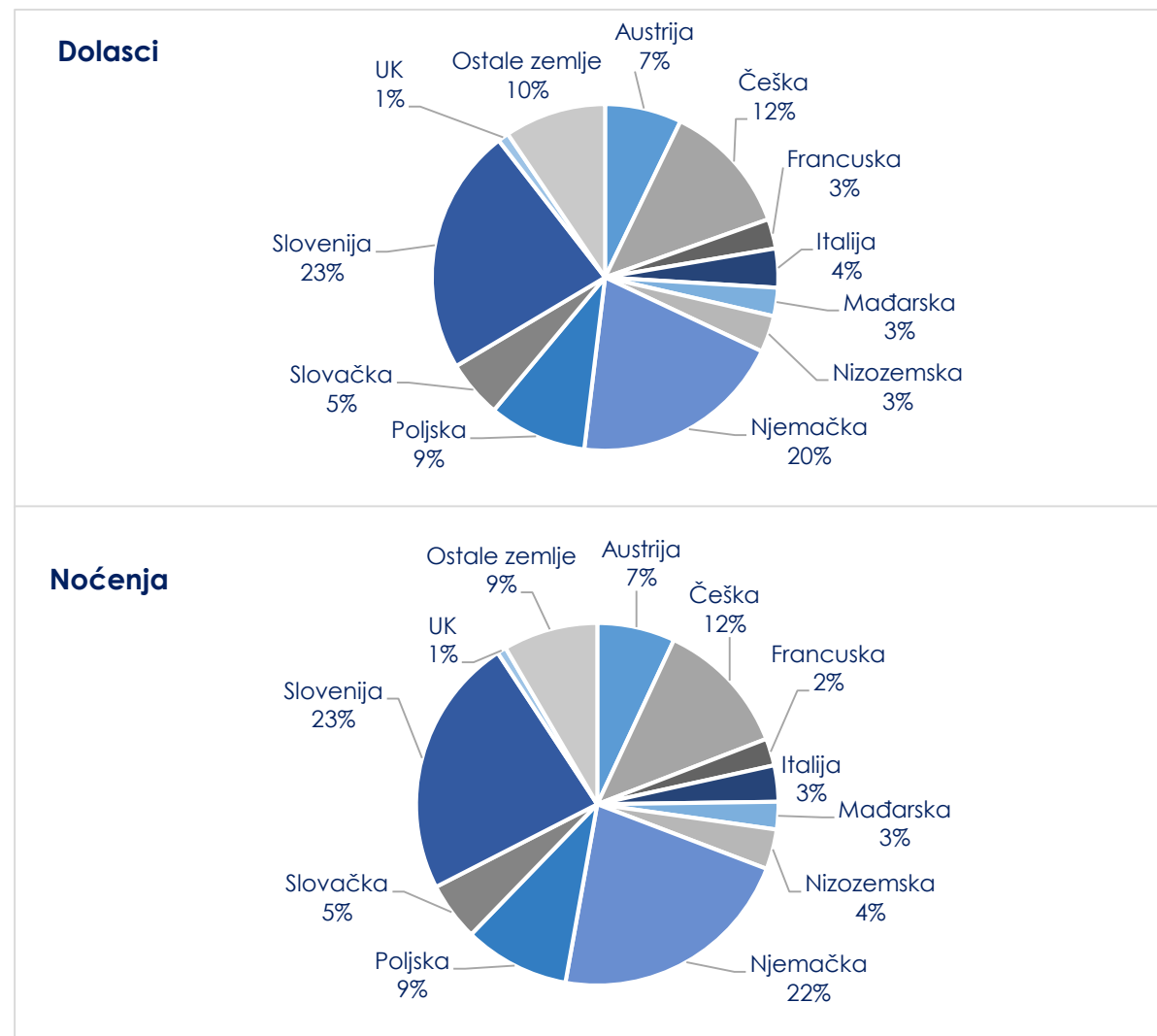
Izvor: obrada prema podacima Turističke zajednice općine Pakoštane i Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske (2020). Dolasci i noćenja turista u 2019.

2.2.2. Emitivna tržišta

Za razliku od receptivnih destinacija u kojima je zastupljena veća koncentracija turističke ponude, emitivne destinacije jedan su od indikatora turističkog prometa, odnosno turističke potražnje. Riječ je zapravo o zemlji porijekla turista te se kao takve mogu analizirati: općenito s aspekta dolazaka i noćenja inozemnih turista, zatim dolazaka i noćenja ostvarenih u smještajnim objektima, prema potrošnji, prosječnoj duljini boravka i slično.

Temeljem grafikonu, može se zaključiti da su u 2019. godini najviše dolazaka i noćenja u općini Pakoštane realizirali strani turisti iz Slovenije, Njemačke i Češke, dok je zabilježeno najmanje onih iz Mađarske, Francuske i Ujedinjenog Kraljevstva.

Grafikon 9. Dolasci i noćenja turista po emitivnim tržištima u 2019. godini na području općine Pakoštane

Izvor: obrada prema podacima Turističke zajednice općine Pakoštane

Sukladno podacima Tomas ljeta istraživanja za 2017. godinu, prosječna dnevna potrošnja turista iznosila je 79 eura po osobi i noćenju.³⁶ Od toga se 49% odnosi na uslugu smještaja, 17% na uslugu hrane i pića izvan usluge smještaja, a 34% na sve ostale usluge (trgovina, kultura, zabava, sport i rekreacija, izleti, lokalni prijevoz i ostale usluge).

Najveće izdatke u destinaciji ostvaruju hotelski gosti (122 eura na dan), a zatim slijede gosti u privatnom smještaju (74 eura) i kampovima (58 eura). U strukturi dnevnih izdataka, na usluge ugostiteljstva u hotelima otpada 73%, u kampovima 65% i 61% u privatnom smještaju. U Zadarskoj županiji ukupni prosječni dnevni izdaci iznose 64,61 euro, gdje kao i kod ostalih obalnih županija u RH, najveći postotak otpada na smještaj (29,05 %), zatim na usluge trgovine (11,487%) te na hranu u restoranima i barovima (11,05 %). Turisti

najmanje troše na sport i rekreaciju (1,54%) te na ostale usluge (0,96).³⁷

Prema zemlji porijekla, prosječni dnevni izdaci gostiju kreću se u rasponu od 61 eura (prosječno dnevno za domaće goste) do 158 eura za goste iz SAD-a. Uz njih, natprosječno troše i gosti iz Velike Britanije (139 eura), Španjolske (126 eura), Rusije (121 euro), skandinavskih zemalja (119 eura), Francuske (96 eura), Srbije (95 eura) i Austrije (91 euro).

Sukladno grafički prikazanim podacima, može se uočiti da su Slovenija i Njemačka najznačajnija emitivna tržišta Pakoššana te kao takva ne ulaze u top pet turističkih potrošača u Republici Hrvatskoj. Turisti iz Njemačke u prosjeku dnevno troše 75,35 eura, od čega 34,50 eura na smještaj, 13,10 eura na hranu u restoranima i barovima, 12,10 eura na usluge trgovine te preostali iznos na kulturu i zabavu, sport i rekreaciju, izlete, lokalni prijevoz i slično. S druge strane, Slovenci dnevno izdvajaju 61,72 eura i to ponajviše na uslugu smještaja (31,60 eura) i usluge trgovine (10,10 eura), dok najmanje novaca troše na ostale aktivnosti.

Kako bi potražnja za turizmom u Pakoššanima nastavila rasti, ključno je uvažavati potrebe, želje i očekivanja turista, koji danas sve više žele doživjeti nešto novo, žele kvalitetnu uslugu i vrijednost za ono što su platili. Budući turizam karakterizira izrazita sezonalnost, odnosno najveća posjećenost u ljetnim mjesecima, od iznimne je važnosti voditi računa o agilnosti i fleksibilnosti ponude, kako bi se u što kraćem roku moglo adekvatno reagirati na nove zahtjeve potražnje. Isto tako, naglasak je na brzini i profesionalnosti prilikom kreiranja proizvoda koji će biti prilagođeni nadolazećim tržišnim segmentima.

³⁶ Institut za turizam (2018). *Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj*

³⁷ Institut za turizam (2018). *Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj*

3. Stavovi lokalnog stanovništva

Kako bi se dobila realna slika stanja turizma na području općine Pakoštane, iznimno je važno istražiti kako turizam i njegove učinke vidi lokalno stanovništvo. Stanovništvo Pakoštana čini jezgru općine i kao takvo treba određivati daljnji razvoj turizma ovog područja. Stoga je u svrhu prikupljanja stavova i percepcija lokalnog stanovništva, provedeno online istraživanje u razdoblju od 9. lipnja do 9. srpnja 2020. g. u kojem je sudjelovalo 72 ispitanika.

Među ispitanicima bio je podjednak broj žena i muškaraca, najveći udio je činili su ispitanici između 36 i 55 godina starosti (48,3%). Čak 50% ispitanika ima završen fakultet, a 10% magisterij ili doktorat znanosti. Nadalje, 20 % ispitanika je zaposleno direktno u turizmu, 36,7% u drugim djelatnostima.

Očekivano, čak 85% ispitanika su iznajmljivači obiteljskog smještaja.

Grafikon 10. Profil ispitanika

Obilježje	%	Obilježje	%
Spol		Sustav	
Muški	50,0	Tijela lokalne samouprave	1,7
Ženski	50,0	Turistička zajednica	6,8
Starosna dob		Turističko-ugostiteljski objekti	30,5
manje od 25 g.	1,7	Ostalo	61,0
26 - 35 g.	15,0	Status	
36 - 45 g.	23,3	Zaposlen u turizmu	20,0
46 - 55 g.	25,0	Zaposlen u drugim djelatnostima	36,7
56 - 65 g.	20,0	Nezaposlen	11,7
više od 65 g.	15,0	Umirovljenik	21,7
Stupanj završenog obrazovanja		Ostalo	10,0
Srednja škola ili niže	23,3	Iznajmljivač obiteljskog smještaja	
Viša škola	16,7	Da	85,0
Fakultet	50,0	Ne	15,0
Magisterij ili doktorat znanosti	10,0		

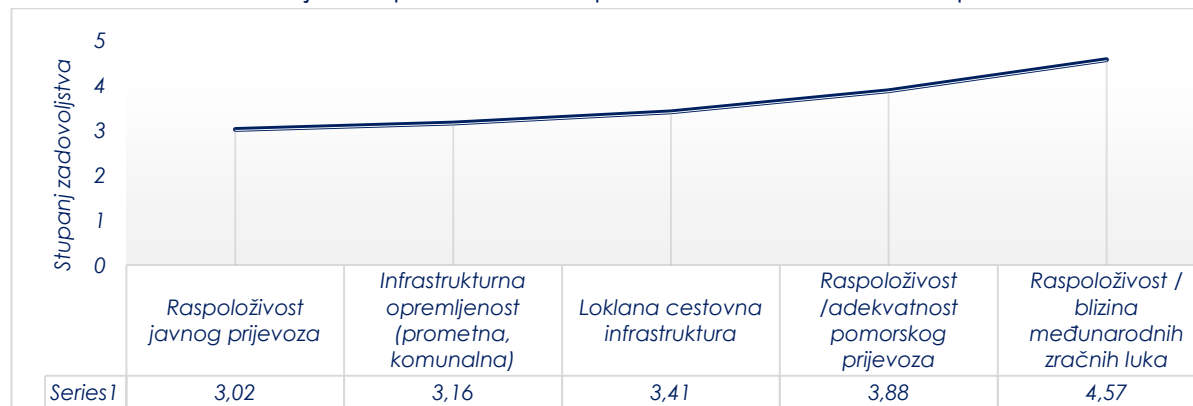
U nastavku su ispitanici iskazivali stupanj zadovoljstva pojedinim elementima ponude i različitim obilježjima općine Pakoštane. Pri interpretaciji rezultata ovog istraživanja potrebno je uzeti u obzir i trenutnu situaciju vezanu uz COVID-19 krizu koja je paralizirala cijeli svijet i poremetila uobičajena turistička kretanja te je zasigurno utjecala na

stavove ispitanika koji su od sezone 2020.g. očekivali puno više od onoga što se realno i ostvaruje.

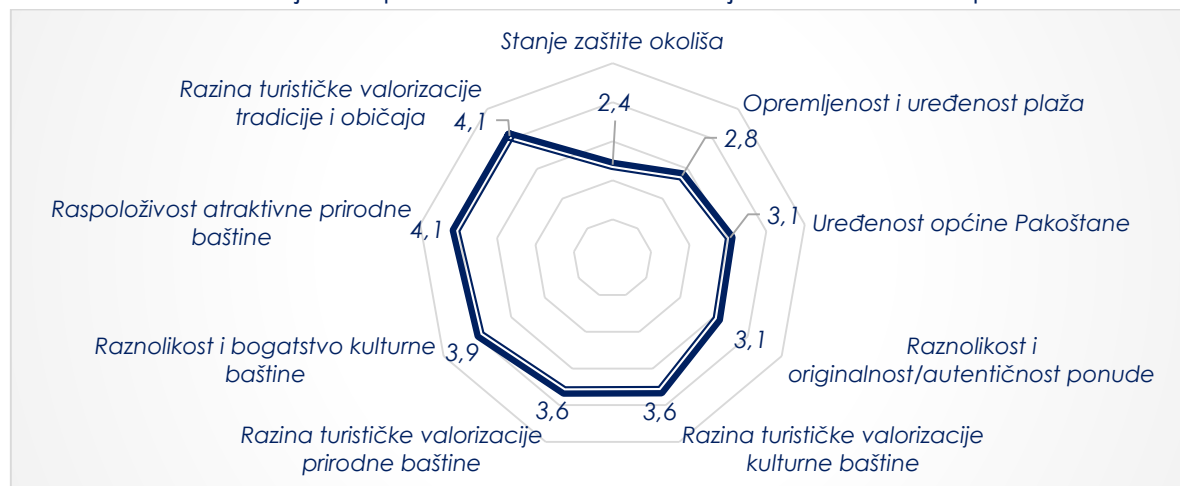
Na početku anketnog upitnika od ispitanika se tražilo da ocijene svoje zadovoljstvo dostupnošću i infrastrukturom općine Pakoštana. Rezultati su pokazali kako su Ispitanici osrednje zadovoljni raspoloživošću javnog prijevoza i infrastrukturnom opremljenošću, dok su nešto zadovoljniji pomorskim prijevozom. U kontekstu prometne povezanosti ispitanici su izrazito zadovoljni blizinom i dostupnosti zračnih luka. Ispitanici iskazuju vrlo visok stupanj zadovoljstva i razinom turističke valorizacije tradicije i običaja te raznolikošću prirodne i kulturne baštine. S druge strane manje su zadovoljni upravo njihovom turističkom valorizacijom te smatraju da je prirodnu i kulturnu baštinu potrebno bolje iskoristiti u turističke svrhe. Nadalje, ispitanici su donekle nezadovoljni raznolikošću i originalnošću turističke ponude te uređenošću općine. U kontekstu resursne-atraksijske osnove Pakoštana, ispitanici su

najnezadovoljniji opremljenošću i uređenošću plaža i posebno stanjem zaštite okoliša. Navedeno upućuje na ekološku osviještenost ispitanika koji percipiraju važnost očuvanja okoliša za život lokalne zajednice i dugoročno održiv razvoj turizma.

Grafikon 11. Zadovoljstvo ispitanika dostupnošću i infrastrukturom općine Pakoštane

Grafikon 12. Zadovoljstvo ispitanika resursno-atraksijskom osnovom općine Pakoštane

Napomena: 1 - potpuno nezadovoljan; 5 – u potpunosti zadovoljan

Kada je u pitanju ponuda smještajnih kapaciteta, ispitanici ocjenjuju kampove kao najkvalitetniji oblik smještaja na području općine, zadovoljni su i kvalitetom obiteljskog smještaja, dok manji stupanj zadovoljstva iskazuju za kvalitetu hotelskog smještaja. Razlog tome vjerojatno leži u činjenici da u Pakoštanima postoji samo jedan heritage hotel s neznatnim udjelom ležajeva u ukupnim smještajnim kapacitetima općine.

Ispitanici su zadovoljni kvalitetom objekata koji pružaju hranu i piće, no smatraju kako se lokalno proizvedena hrana i piće u turizmu ne koristi na zadovoljavajućoj razini.

Među ostalim elementima turističke ponude Pakoštana, ispitanici su najzadovoljniji kvalitetom ponude trgovačke robe i kvalitetom biciklističkih staza. Drže da je kvaliteta sadržaja sporta i rekreacije pri Vranskom jezeru manje zadovoljavajuća, dok čak 70% ispitanika nije zadovoljno kvalitetom ponude zabave.

Grafikon 13. Zadovoljstvo ispitanika turističkom ponudom općine Pakoštane

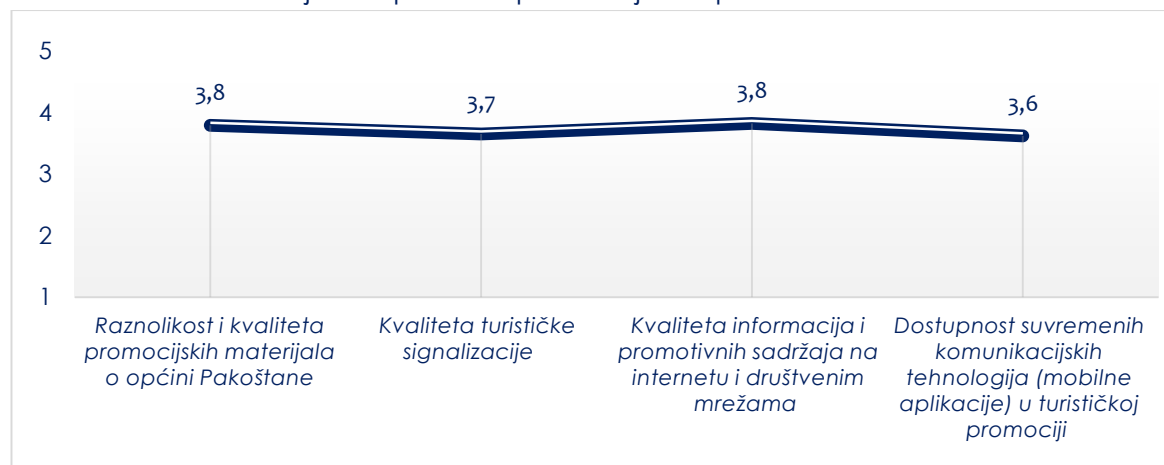
Napomena: 1- potpuno nezadovoljan; 5 – u potpunosti zadovoljan

Analiza rezultata je ukazala i na to kako su u prosjeku ispitanici srednje zadovoljni promocijom općine pri čemu je preko 70% ispitanika vrlo zadovoljno kvalitetom informacija i promotivnih sadržaja na internetu i društvenim mrežama, kao i raznolikošću promocijskih materijala koji postoje o općini Pakoštane.

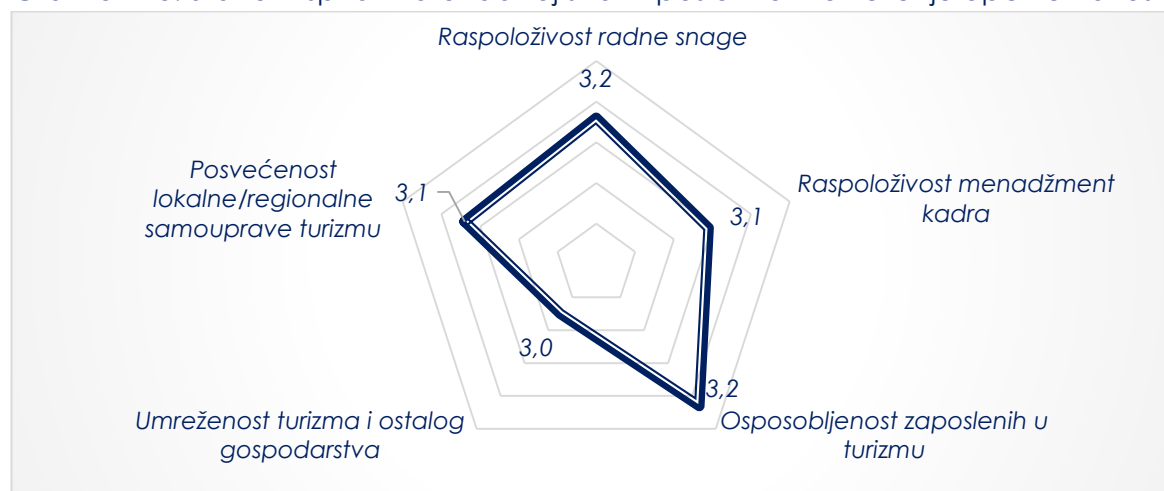
U kontekstu poslovnog okruženja ispitanici smatraju kako je raspoloživost radne snage i menadžment kadra na području općine Pakoštane nezadovoljavajuća. Navedeno ne čudi s obzirom problematiku manjka radne snage u turizmu s kojom se susreću destinacije diljem RH.

Ispitanici su posebno nezadovoljni umreženošću turizma i ostalog gospodarstva općine. Nadalje, 32,3% ispitanika nije zadovoljno posvećenošću lokalne i regionalne samouprave turizmu, dok je njih 48,3% zadovoljno osposobljenošću zaposlenih u turizmu na području općine.

Grafikon 14. Zadovoljstvo ispitanika promocijom općine Pakoštane

Grafikon 15. Stavovi ispitanika o radnoj snazi i poslovnom okruženju općine Pakoštane

Napomena: 1 - potpuno nezadovoljan; 5 – u potpunosti zadovoljan

Preko 83% ispitanika se slaže kako poslovni subjekti i lokalno stanovništvo imaju ekonomske koristi od turizma. Čak 72% ispitanika ističe kako je njihov životni standard značajno povećan upravo zbog razvoja turizma dok se njih 69% slaže da je turizam generirao nove poslove u općini. Gotovo 56% ispitanika smatra kako je turizam privukao nove investicije.

Nešto je manje onih ispitanika koji se slažu da se razvojem turizma unapređuje infrastruktura općine (56%) i da zbog turizma stanovništvo ima na raspolaganju više sadržaja (59%). Navedeno ukazuje kako turizam generira značajne pozitivne ekonomske učinke u općini Pakoštane koje percipira i uživa lokalna zajednica. Ispitanici u velikoj mjeri percipiraju i pozitivne socio-kulturne i ekološke učinke turizma gdje se 69% ispitanika slaže kako razvoj turizma potiče očuvanje kulturne baštine općine Pakoštane. S druge se strane 48% ispitanika slaže kako turizam potiče zaštitu i unapređenje okoliša.

Grafikon 16. Percepcije ispitanika o pozitivnim učincima turizma

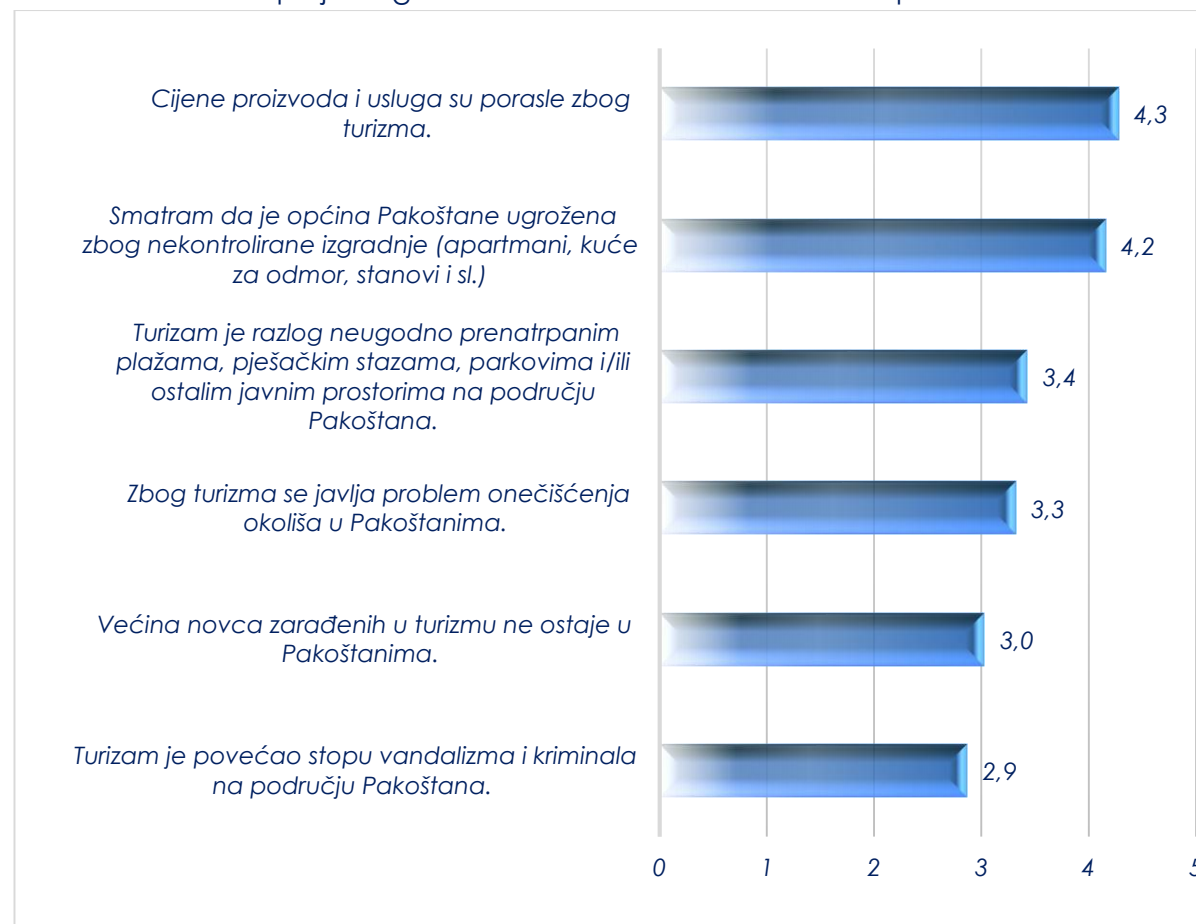
Napomena: 1 – u potpunosti se ne slažem; 5 – u potpunosti se slažem

Od negativnih učinaka koje turizam može generirati u lokalnoj zajednici, ispitanici u najvećoj mjeri percipiraju kako zbog turizma rastu cijene proizvoda i usluga s čime se slaže gotovo 87% ispitanika, dok tek njih 35% smatra kako većina novca zarađenih u turizmu ostaje u općini.

Većina ispitanika ne smatra da je turizam povećao stopu kriminala i vandalizma na području grada, no gotovo 53% ispitanika smatra da je turizam ima za posljedicu zagađenje okoliša u Pakoštanima.

Znakovito je kako velika većina ispitanika (gotovo njih 78%) smatra da je općina ugrožena zbog nekontrolirane izgradnje apartmana, kuća za odmor i sličnih objekata, dok njih 53% smatra da je turizam uzrok prevelikim gužvama na javnim prostorima općine (plažama, trgovima, šetnicama, prometnicama i slično).

Grafikon 17. Percepcija negativnih učinaka turizma – stavovi ispitanika

Napomena: 1 – u potpunosti se ne slažem; 5 – u potpunosti se slažem

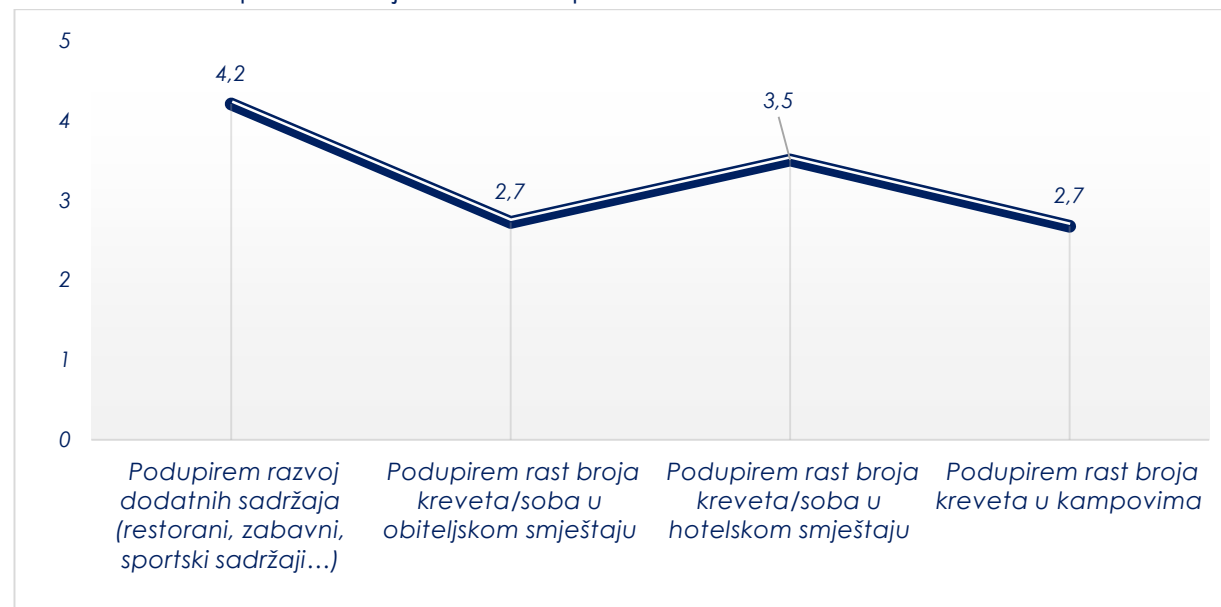
Znakovito je kako gotovo 61% ispitanika izražava pozitivan stav prema razvoju turizma u Pakoštanima, no kada je riječ o potpori daljnjem rastu broja kreveta (soba) na području općine stavovi su podijeljeni ovisno o vrsti smještajnih kapaciteta:

Iz navedenog je evidentno kako ispitanici uočavaju važnost razvoja hotelskog smještaja, ali i usporavanje rasta broja kreveta/soba u obiteljskom smještaju.

Pored navedenog, većina ispitanika, njih 78%, podupire razvoj dodatnih sadržaja na području općine poput restorana te zabavnih i sportsko-rekreativnih sadržaja i slično jer drže da turističku ponudu općine treba unaprijediti i obogatiti raznovrsnim sadržajima.

Grafikon 18. Potpora razvoju – stavovi ispitanika

Napomena: 1 – u potpunosti se ne slažem; 5 – u potpunosti se slažem

Grafikon 19. Upravljanje turizmom i imidž općine Pakoštane – stavovi ispitanika

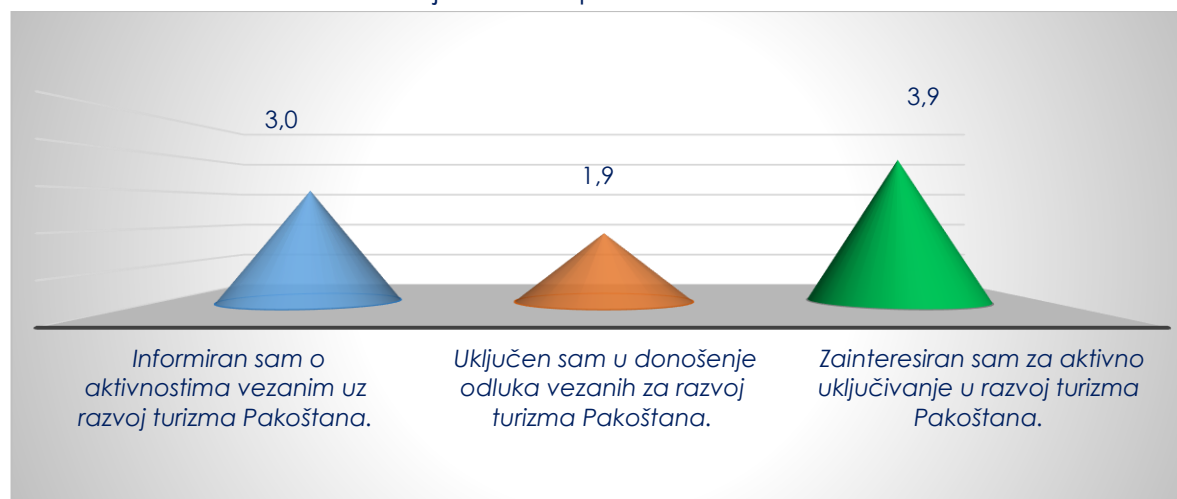
Ispitanici su prilično podijeljeni po pitanju broja turista u sezoni, naime njih 50,0% smatra da je tada u općini prevelik broj turista, odnosno da općina ne može primiti više turista, 29,7% se s time ne slaže, dok je 20,3% indiferentno.

Značajan broj ispitanika (58,8%) drži da je imidž Pakoššana pozitivan u javnosti, no čak 45,3% ispitanika smatra da se turizmom u općini adekvatno ne upravlja.

Gotovo 44% ispitanika je dobro informirano o turističkim aktivnostima na području općine Pakoštane, no samo je njih 14% uključeno u odlučivanje o daljnjim pravcima razvoja turizma. Istovremeno, čak 73% ispitanika iskazuje želju za aktivnim uključivanjem u razvoj turizma općine. Ovakav rezultat ukazuje na spremnost ispitanika na značajniji angažman i ulogu u promišljanju razvoja turizma na ovom području.

Grafikon 20. Informiranost i uključenost ispitanika u aktivnosti vezane uz turizam

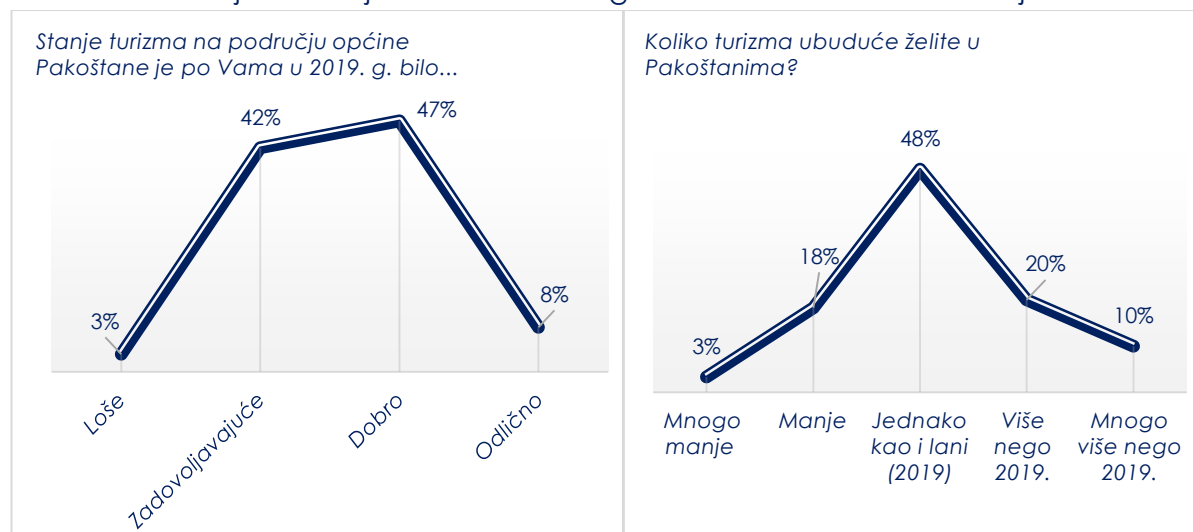

Napomena: 1 – u potpunosti se ne slažem; 5 – u potpunosti se slažem

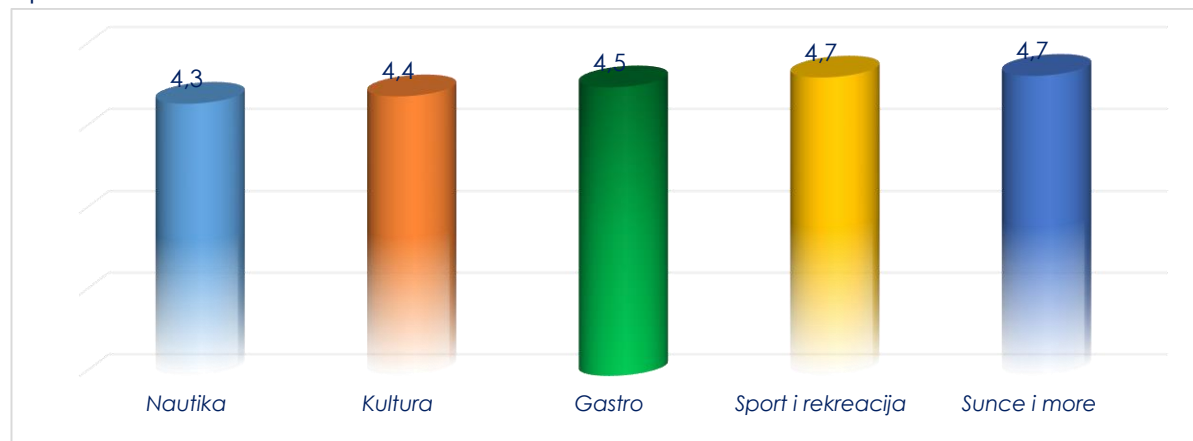
Kada je u pitanju turizam 2019. godine ispitanici su ga ocijenili zadovoljavajućim (42%), dobrim (47%) i odličnim (8%). Čak 48% ispitanika želi isto toliko turizma i u buduće. Istodobno, 30% ispitanika u budućnosti želi još više turizma. S obzirom na pandemiju COVID-19, dionici su svjesni kako će 2020. godina biti u potpunosti drugačija od bilo koje prethodne i da će rezultati biti značajno niži u usporedbi s prethodnim godinama.

Ispitanici drže da su u općini Pakoštane najznačajniji proizvodi sunca i mora te proizvodi i usluge sportsko-rekreacijskog turizma. Visoko rangiraju i kulturni turizam u sklopu kojega posebno ističu važnost gastro turizma koji se na području općine u najvećoj mjeri njeguje kroz manifestacije koje promoviraju tradicijsku pripremu lokalnih autohtonih specijaliteta. S obzirom na izvrsnu lokaciju općine i započetu izgradnju luka nautičkog turizma, nautika će u budućnosti zasigurno imati važnu ulogu u spektru turističkih proizvoda općine.

Grafikon 21. Ocjena stanja turizma u 2019.g. i stavovi o budućem razvoju turizma

Grafikon 22. Ocjena važnosti pojedinih proizvoda općine Pakoštane – stavovi ispitanika

Napomena: 1- u potpunosti nevažno, 5 – u potpunosti važno

Grafikon 23. Ocjena važnosti pojedinih dionika za upravljanje turizmom općine Pakoštane – stavovi ispitanika

Na pitanje o važnosti uloge pojedinih dionika općine Pakoštane u upravljanju daljnjem razvoju turizma, ispitanici su pokazali visoku razinu svijesti o važnosti lokalnog stanovništva u tom procesu. Naime, u poretku dionika važnih za upravljanje turizmom na prvo mjesto važnosti ispitanici stavljaju upravo lokalno stanovništvo (prosječna ocjena važnosti 4,6), potom turističku zajednicu (4,4) te poduzetnike i obrtnike (4,1).

Napomena: 1 - u potpunosti nevažno, 5 – u potpunosti važno

Ispitanici pokazuju zabrinutost zbog posljedica izrazite sezonalnosti, odnosno prevelikog broja turista u sezoni, kao i zbog stanja u okolišu te nekontrolirane izgradnje apartmana i kuća za odmor. Prilično su kritični kada je riječ o kvaliteti ponude općine Pakoštane jer su svjesni potencijala koje ona ima (prirodnih, geografskih, kulturnih) i koje tek treba iskoristiti u kontekstu produljenja sezone. Kritičnost prema načinu upravljanja turizmom i prema trenutnom stanju turizma u Pakoštanima, kao i veliki interes za uključivanjem u turističke aktivnosti kojeg ispitanici pokazuju, ukazuje na spremnost lokalnih dionika na značajniji angažman u budućem planiranju i upravljanju razvojem turizma na ovim prostorima.

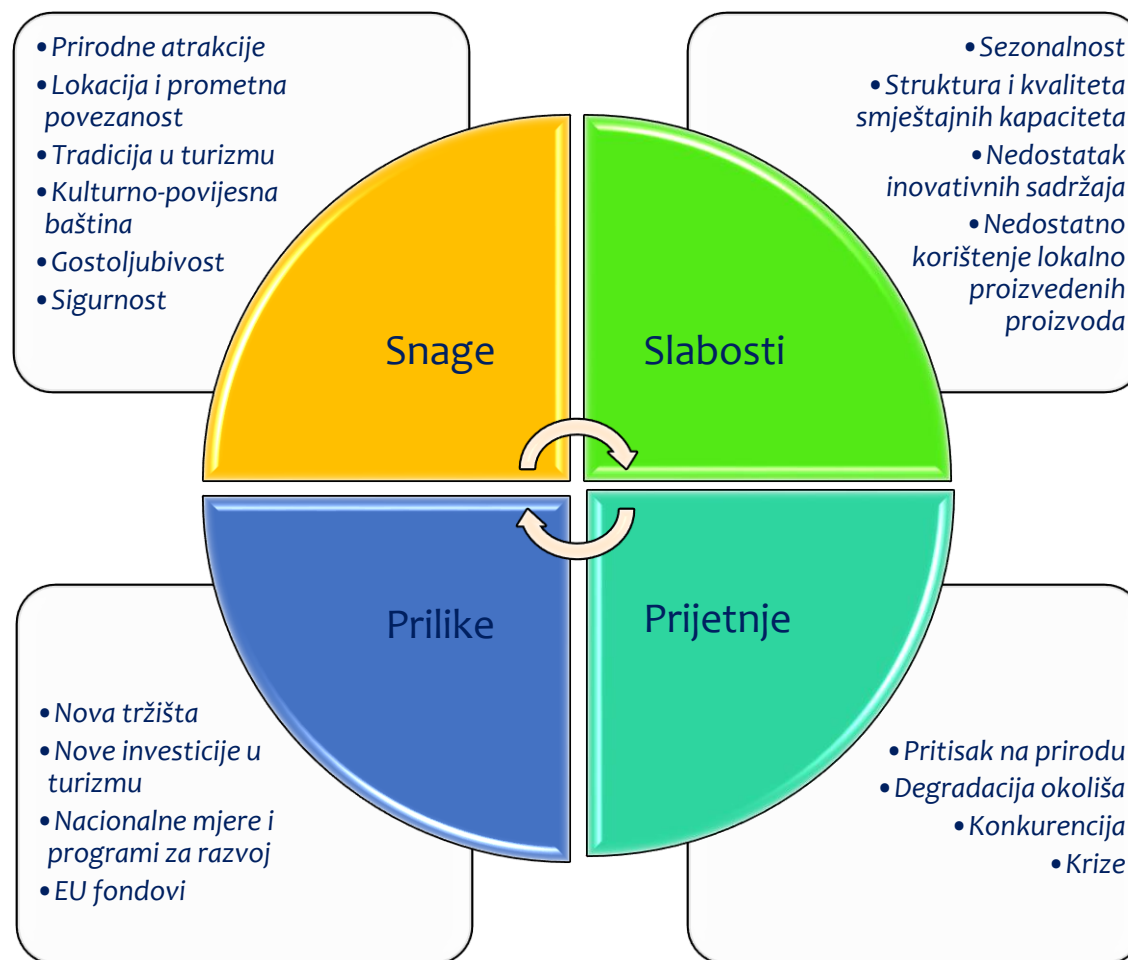
4. SWOT analiza turizma općine Pakoštane

Na temelju prethodne analize općih obilježja, turističke ponude i potražnje općine Pakoštane, kao i rezultata provedenih empirijskih istraživanja kroz SWOT analizu utvrđene su snage, slabosti, prilike i prijetnje turizma općine. Snage i slabosti turizma općine Pakoštane proizlaze iz njene interne okoline, dok su prilike i prijetnje rezultat eksterne okoline općine.

Posebitost općine Pakoštane leži upravo u njenim izvanrednim prirodnim atrakcijama. Naime, općina obuhvaća niz otočića, obalni prostor, dio parka prirode Vransko jezero, kao i plodno zaleđe bogato kulturno-povijesnom baštinom.

Općina Pakoštane je vrlo dobro prometno povezana s obzirom na autocestu i blizinu dviju zračnih luka. Pored navedenog, atraktivnosti lokacije općine doprinosi i blizina niza nacionalnih parkova (NP Paklenica, NP Kornati, NP Plitvička jezera, NP Krka, NP Sjeverni Velebit) i dva parka prirode (Telašćica i Vransko jezero).

Slika 2. SWOT analiza turizma općine Pakoštane

Za razliku od većine mjesta u RH, općina Pakoštane bilježi porast broja stanovnika u 2011. g. u odnosu na prethodnu popisnu 2001.g. što ukazuje na činjenicu kako se na području općine dobro živi što zasigurno percipiraju i gosti. Oni, naime, prepoznaju duh turističke tradicije općine Pakoštane, kao i gostoljubivost njenih stanovnika, što općinu čini posebnom i dojmljivom.

Sigurnost područja u svakom smislu predstavlja jedan od najznačajnijih čimbenika odabira pojedine destinacije. Osjećaj sigurnosti i zaštite nikada nije bio toliko važan koliko je to danas. S obzirom na recentna događanja koja su drastično pogodila turizam cijelog svijeta, destinacije su svjesne važnosti očuvanja zdravlja i sigurnosti svojih stanovnika i njihovih gostiju.

Jedna od najznačajnijih slabosti turizma općine Pakoštane ogleda se u sezonalnosti turističke potražnje i turističkog poslovanja. Posljedica je to nepovoljne strukture smještajnih kapaciteta u kojem prednjači obiteljski smještaj i kampovi, ali i veliki dio nekomercijalnog smještaja, dok je hotelski smještaj ograničen. Stoga se nameće potreba za značajnijim povećanjem broja ležajeva u hotelskom smještaju jer bi hoteli predstavljali okosnicu produljenja sezone i povećanja turističke potrošnje. Istovremeno je potreban bitan iskorak u unapređenju kvalitete postojećih smještajnih kapaciteta. Analiza stanja ukazala je i na nedostatak inovativnosti i uniformnost turističke ponude.

S obzirom na specifičnost podeblja i iznimno plodno tlo u zaleđu općine, odnosno u okolici Vranskog jezera, nedostatna je poljoprivredna proizvodnja domaće hrane i njeno plasiranje kroz turizam. Jedna od slabosti je i nepostojanje planskog dokumenta u kojem bi svi dionici turizma općine zajednički definirali ciljeve i viziju turizma kakvog žele u budućnosti na ovom području.

Općina Pakoštane svoje prilike treba tražiti na novim tržištima kroz razvoj novih turističkih proizvoda koji će se bazirati upravo na specifičnostima općine i njene lokacije. Planiranje razvoja novih, i unapređenje postojećih specifičnih oblika turizma, posebice u pred i posezoni, potaknuti će nove investicijske cikluse koji mogu biti i rezultati privatnih investicija, investicija realiziranih korištenjem nacionalnih mjera i programa ili pak EU projekata.

Među identificiranim prijetnjama turizmu općine Pakoštane leži degradacija okoliša i značajan pritisak na prirodu. Naime ukoliko se planski,

adekvatno i odgovorno ne upravlja prirodnim, ali i kulturnim i društvenim resursima, postoji opasnost od negativnih utjecaja turističkog razvoja na iste. Stoga u fokusu budućeg planiranja razvoja turizma na području općine Pakoštane, treba biti dugoročno održiv razvoj koji implicira balans između društva, ekonomije i okoliša. Inoviranje ponude, razvoj novih proizvoda sukladno tržišnim trendovima i aktivna uključenost lokalnog stanovništva u planiranje budućeg razvoja turizma osigurati će dugoročnu konkurentnost općine Pakoštane.

COVID-19 kriza dogodila se neočekivano i drastično je utjecala na sve aspekte života diljem svijeta. Drastične posljedice ove situacije destinacije proživljavaju i prevladavaju na različite načine. Krize poput ove predstavljaju trenutno realnu prijetnju ne samo turističkom već i općem razvoju destinacija. U tom kontekstu se javlja potreba za poznavanjem procesa upravljanja krizama svih vrsta (prirodne katastrofe, teroristički napadi, politički nemiri) kao i za razvojem samoodrživih destinacija koje maksimalno koriste vlastite, lokalne, resurse čime smanjuju ovisnost o drugima (inozemnim turistima, uvoznim proizvodima, stranoj radnoj snazi...).

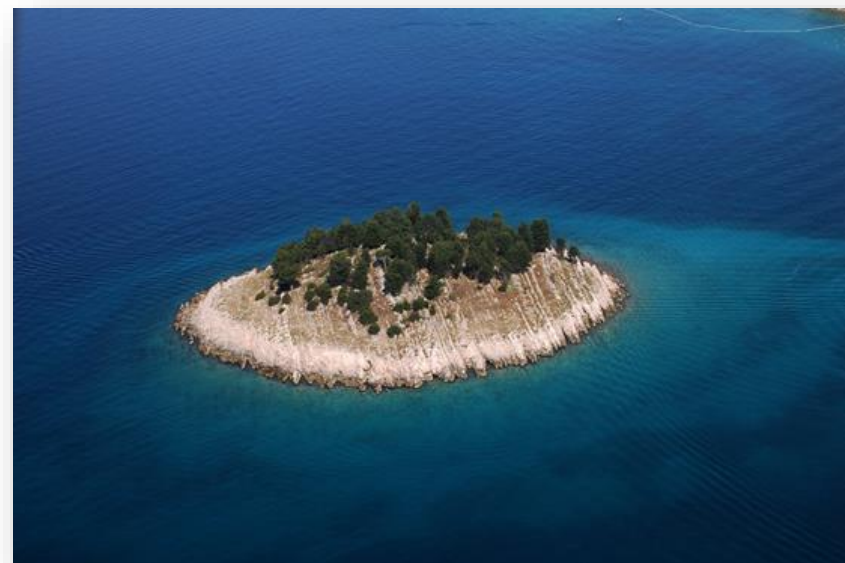
Zaključak

Analiza stanja turizma općine Pakoštane obuhvatila je analizu općih obilježja općine, njenih resursa i specifičnosti kao i analizu turističke ponude i potražnje. Posebna pažnja je posvećena stavovima lokalnog stanovništva i njihovoj percepciji stanja turizma u općini. Rezultati provedenih analiza ukazuju na kontinuirani porast potražnje za Pakoštanima što je potaknulo i rast turističke ponude. Ipak, neosporni potencijal, u kontekstu izvanredne prirodne i kulturne baštine općine, još uvijek ostaje neiskorišten. Ključni ograničavajući čimbenici razvoja (ali i izazovi) proizlaze iz izražene sezonalnosti turističkog prometa i poslovanja. Stoga se ključ uspjeha prvenstveno vidi u ublažavanju sezonalnosti kroz kvalitativni iskorak u strukturi smještajnih kapaciteta i ostalim turističkim proizvodima koje općina nudi. U strukturi smještajnih kapaciteta prednjači obiteljski smještaj i kampovi, dok su hoteli neznatno zastupljeni, a upravo razvoj hotelskog smještaja može rezultirati produljenjem sezone te povećanjem zaposlenosti. Najjači adut općine leži u nesvakidašnjoj kombinaciji prirodnih resursa (kako u općini tako i u njenom okruženju) koji trebaju biti okosnica njenog turističkog razvoja i njena osnovna konkurentska prednost. Sunce i more ostati će i dalje osnovni turistički proizvod, no značajniji razvoj *outdoor* aktivnosti, posebice u pred i posezoni diferencirati će općinu od susjednih konkurentskih destinacija.

Danas se općina suočava s još uvijek prisutnom COVID-19 krizom, čije će posljedice zasigurno usporiti i na određeni način promijeniti razvojni tijek turizma Pakošтана. Upravo zbog toga, ali i uslijed neiskorištenih potencijala općine, javlja se potreba za zajedničkim kreiranjem strateškog turističkog razvojnog dokumenta koji će uzeti u obzir snage i slabosti sadašnje

situacije te prilike i prijetnje koje proizlaze iz dinamičnog okruženja, te ponajviše stavove i želje lokalnih stanovnika kao najznačajnijih dionika turizma. Lokalno stanovništvo je nedvojbeno pokazalo kako želi aktivno sudjelovati u procesu planiranja i upravljanja razvojem turizma na području općine. Sustavni proces strateškog planiranja, koji uključuje lokalne dionike, rezultirati će dugoročnim povjerenjem i suglasnosti među ključnim dionicima u vezi postavljenih i željenih prioriteta i ciljeva. Budući razvoj turizma u općini Pakoštane stoga zahtijeva sinergiju i suradnju svih relevantnih dionika u turizmu, od privatnog do javnog sektora, kojom bi se kreiralo „više od sunca i mora“ i postigla veća konkurentnost i održivost destinacije.

Bibliografija

Camp Vransko Lake – Crkvine.

<https://www.campinginparks.eu/hr/kamp/camp-vransko-lake-crkvine/8>
(04.07.2020.)

Crkva Sv. Nediljice. <https://www.zadarskanadbiskupija.hr/?p=4004>
(08.06.2020.)

Dani vitezova vranskih <https://www.putovnica.net/dogadanja/dani-vitezova-vranskih-vrana-pakostane> (15.06.2020.)

Dani vitezova vranskih <https://www.zadarskilist.hr/clanci/18082019/dani-vitezova-vranskih-u-vrani-na-stotine-vitezova-i-preko-7000-posjetitelja>
(15.06.2020.)

Dragarske bumbete. <https://www.zadarskilist.hr/clanci/02082019/dragarske-bumbete-neodoljivi-dasak-proslosti-iz-mora-i-od-mora> (16.06.2020.)

DZS (2019/2020). Turizam u 2019: Priopćenja br. 4.4. 1/1 – 1/12

DZS (2017). Dolasci i noćenja turista u 2016. Priopćenje 4.3.2.

DZS (2020). Dolasci i noćenja turista u 2019. Priopćenje 4.3.2.

DZS Popisi stanovništva 2001. i 2011.

Hrvatski hidrografski institut. Mali, povremeno nastanjeni i nenastanjeni otoci i otočići (MPNNOo) <http://www.hhi.hr/projects/viewproject/8> (02.07.2020.)

Institut za turizam (2018). *Tomas Ljeto 2017. Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj u 2017. godini*

Lokalitet Crkvine. <http://www.unizd.hr/portals/42/dokumenti/arheolozi.pdf>
(08.06.2020.)

Ljetni karneval. <https://www.putovnica.net/dogadanja/ljetni-karneval-pakostane> (16.06.2020.)

Maškovića han. <https://www.maskovicahan.hr/hr/ponuda/smjestaj>
(01.07.2020.)

Materine užance. <https://www.zadarskilist.hr/clanci/16072012/materine-uzance---mamac-za-turiste> (15.06.2020.)

Ministarstvu kulture Republike Hrvatske. Registar kulturnih dobara. <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6212> (10.06.2020.)

Ministarstvo turizma (2015). *Pravilniku o razvrstavanju, minimalnim uvjetima i kategorizaciji smještajnih objekata kampova iz skupine „Kampovi i druge vrste objekata za smještaj“*. NN49/03
<https://mint.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/nn-175-03Pravilnik%20o%20razuvitkat-kampovi.htm>

Ministarstvo turizma Republike Hrvatske (2020). *Turizam u brojkama 2019*. https://www.htz.hr/sites/default/files/2020-07/HTZ%20TUB%20HR_%202019%20%281%29.pdf (21.07.2020.)

Narodne novine (2017). *Odluka o razvrstavanju jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave prema stupnju razvijenosti*. NN. 132/2017.

Općina Pakoštane. <http://www.opcina-pakostane.hr/>

Općina Pakoštane (2018). *Procjena ugroženosti od požara i tehnoloških eksplozija*

Općina Pakoštane (2017). *Program ukupnog razvoja općine Pakoštane 2016. – 2020*.

Turistička zajednica Općine Pakoštane <https://www.pakostane.hr/hr>

Turistička zajednica Općine Pakoštane (2014). *Općina Pakoštane (Pakoštane, Drage, Vrgada, Vrana) – brošura Kao na dlanu*
<https://www.pakostane.hr/hr/media/brosure>

Turistička zajednica Zadarske županije (2015). *Projekt označavanja kvalitete (labelling) u obiteljskom smještaju*
<https://www.zadar.hr/datastore/filestore/10/projekt-oznacavanja-kvalitete-u-obiceljskom-smjestaju.pdf>

Vransko jezero. www.pp-vransko-jezero.hr (10.06.2020.)

Vransko jezero. <https://www.vranalake.hr/hr/kamp-pakostane-biograd-dalmacija/novost/rekreativni-mtb-maraton-vransko-jezero-pakostane/6>
(16.06.2020.)

Zadarska županija (2013). *Lokalna razvojna strategija 2014.- 2020*.

Zadarska županija (2016). *Županijska razvojna strategija Zadarske županije 2016. – 2020*.

Značaj manifestacije za razvoj destinacije.
<https://www.seebtm.com/znacaj-manifestacija-za-razvoj-destinacije/>
(16.06.2020.)